

Kantasaamen sensiivisen *-kšę-johtimen kehityksestä ja edustuksesta nykysaamassa

Eino Koponen ja Juha Kuokkala
Oulun yliopisto, Helsingin yliopisto

Abstract

The article discusses Saami censive verbs containing the suffixal element *-š-*, such as North Saami *guhkášit* ‘consider (too) long’ (of *guhkki* ‘long’). The occurrence of individual derivatives and derivational subtypes across the Saami languages are studied on the basis of extensive dictionary data, and the outlines of the historical development of the derivational type are sketched. Considering the Inari Saami verbs of type *viššálšukšáđ* ‘consider diligent’ and data from past centuries, it is argued that the derivational type goes back to Proto-Saami **-kšę-*, which, in turn, is a loan suffix from Finnic (cf. Finnish *kummeksua* ‘find something odd’ ← *kumma* ‘odd’, *halveksia* ‘despise’ ← *halpa* ‘cheap’).

Keywords: Sámi languages, verbal derivation, historical morphology

1. Johdannoksi

Tämä artikkeli on toinen osa kolmeosaiseksi tarkoitettusta artikkelisarjasta, jossa tarkastelun lähtökohtana ovat infinitiivissä kolmitavuiset *-šit*-loppuiset pohjoissaamen verbit ja niiden vastineet muissa saamelaiskielissä. Nielsenin sanakirjan pohjalta laaditussa pohjoissaamen käänteissanaluettelossa (Sammallahti 2002: 248–249) tällaisia verbejä on n. 290. Sekä semanttisesti että pohjoissaamen ulkopuolella myös äänteellisesti selvimmin muista erottuva ryhmä (99 kpl) ovat kantasaamen **-hčę*-johtimella muodostetut verbikantaiset frekventatiiviverbit, joita käsitelimme artikkelisarjan ensimmäisessä osassa (Koponen & Kuokkala 2021).

Tässä osassa otamme tarkasteltavaksi kantasaamen **-kšę*-johtimella muodostetut adjektiivikantaiset sensiivijohdokset, joiden semanttinen tuntomerkki on se, että ne merkitsevät verbin objektin pitämistä sellaisena, että sillä on (usein epätoivotussa määrin) kantasanan ilmaisema ominaisuus.¹ Tyypillisiä sensiiviverbejä ovat esim. pohjoissaamen *guhkášit* ‘pitää (liian) pitkänä’ (vrt. *guhkki* ‘pitkä’) ja *oanášit* ‘pitää (liian) lyhyenä’ (vrt. *oanehas* ‘lyhyt’). Sensiivijohdosten ja muiden (nominikantaisten tai kantasanattomien) *-šit*-verbien raja ei ole aivan yksiselitteinen. Palaamme tähän kysymykseen artikkelisarjamme kolmannessa osassa, jossa käsiteltävänä ovat sensiivijohdoksiin ja frekventatiivijohdoksiin kuulumattomat *-šit*-verbit. Sensiiviverbeiksi tulkitsemiamme verbejä on yllä mainitussa pohjoissaamen sanaluettelossa 145 kpl.

Tutkimusaineistomme on peräisin keskeisesti samoista sanakirjalähteistä kuin edellisessä osassa mutta eräin täydennyksin.² Erityisesti kildininsaamesta olemme nyt ottaneet mukaan myös Rimma Kuručín,

¹ Käytämme saamentutkimuksessa suhteellisen vakiintunutta termiä *sensiivi(nen)*, englanniksi *censive* nimenomaan tässä asussa pitäen kantana latinan verbiä *cēnseō* ‘arvioida’. Vastaavasti *c:*-listä kirjoitusasua *censitiv* käyttävät Nielsen (1979 [1926] § 309; norjaksi) ja Ruong (1943: 141, 170; saksaksi), Itkonen (1980: 27) saksaksi *sensiv*. Eräissä uudemmissa lähteissä, kuten Sammallahti 1998 (s. 93), esiintyy sen sijaan englanninkielinen asu *sensitive* (vrt. Nickel 1990: 292 norjaksi *sensiv*), joka yhdistyy latinan verbiin *sēntiō* ‘tuntea, kokea, aistia’. Johdostyyppin semantiikka liittyy kuitenkin ennen kaikkea (kriittiseen) arviointiin pikemmin kuin aistimiseen. VISK (§ 350) käyttääkin suomen vastaavista *-ksu*-verbeistä kuten *oudoksua* nimitystä *suhtautumisjohdos* eli *sensiivijohdos*.

² Koltansaamassa Ve’rdd-tietokannan korvaa sen pohjalta laadittu uusi Suomi–koltansaame-sanakirja (Moshnikoff & Moshnikoff 2021). Täydentävinä lähteinä on mukaan otettu teokset Barruk 2018 (uumajansaame), Halász 1896 (piitimensaame), Grundström 1946–1954 (luulajansaame) ja Sammallahti 2021 (pohjoissaame). Aineiston kokoamiseen on käytetty mahdollisuuksien mukaan sanakirjojen sähköisiä tai digitoituja versioita. Kaikki aineisto-

Nina Afanasjevan et al. vuonna 1985 julkaiseman teoksen Saamsko-russkij slovar (SRS). Tämä sanakirja olisi ollut syytä ottaa huomioon jo ensimmäisessä osassa, koska sen n. 150 kildininsaamelaista *-hčĕ-frekventatiivijohdosta vahvistavat havaintoamme frekventatiivijohdosten esiintymisestä kildininsaamessa koltansaamen tapaan myös *ō- ja *ĕ-vartaloihin liittyneenä ja antavat lisävalaistusta avoimeksi jääneeseen kysymykseen *ō-vartalosten verbien johdinta edeltäneen vokaalin laadusta. Tässä aineistossa ensimmäisen tavun vokaali on johdonmukaisesti korkea, mikä viittaa toisen tavun pyöreän vokaalin olleen (johdosten *ĕ-vokaalin vaikutuksesta) pohjoissaamen tapaan *u.

Nyt tarkasteltavan *-kšĕ-sensiivijohdosten sisältäviä verbejä on käytössämme olleista muiden saamelaiskielten aineistoista löytynyt vaihtelevia määriä, ja on epäselvää, missä määrin lähteiden esiintymämäärät kuvastavat niiden todellista yleisyyttä eri saamelaiskielissä ja missä määrin vain aineistojen suppeutta sekä sanakirjan laatijan suurta tai vähäistä kiinnostusta tätä johdostyyppiä kohtaan. Ei ole yllättävää, ettei puutteellisimmin dokumentoidusta turjansaamesta ole tiedossamme yhtään kolmitavuista³ sensiivijohdosta ja uumajansaamestakin vain kolme, eikä ehkä sekään, että KKLS:sta tällaisia on löytynyt kaikkiaan vain 23 (15 kildininsaamesta ja 8 koltansaamesta⁴). Yllättävää sen sijaan on, että kildininsaamea edustavassa SRS:ssa niitä on 149, ja yllättävänä voitaneen pitää sitäkin, että Lagercrantzin sanakirjasta (LW) sensiivijohdoksia on löytynyt vain muutamia.⁵

Artikkelin luvussa 2 tarkastelemme nykyisten saamelaiskielten sanakirjoista löytämiemme 290 kolmitavuisten sensiivijohdosten levikkiä eli tietyn johdoksen esiintymistä useammassa tai vain yhdessä kielessä. Luku 3 on omistettu runsasjohdoksien ja läntisemmistä kielistä johtosuhteiltaan poikkeavan kildininsaamen yhteen kieleen rajoittuvien johdosten semantiikan ja kantasanan morfologian analysoinnille. Luvussa 4 laajennamme tarkastelukulmaa nelitavuisiin sensiivijohdoksiin, ja luvussa 5 käsittelemme johdostyyppien derivotaksia eli sitä, millaisiin kantasanoihin ja niiden vartaloallomorfeihin johdin liittyy. Luvussa 6 hahmottelemme sensiivijohdosten eri tyyppien syntytapaa ja kehitystä, ja luvussa 7 kokoamme yhteen tutkimuksen tuloksia.

2. Kolmitavuisten johdosten levikistä

Nykyisten saamelaiskielten aineistomme käsittää 73 useammasta kuin yhdestä saamelaiskielestä ja 217 vain yhdestä kielestä löytynyttä kolmitavuista *-kšĕ-sensiivijohdosta. Useammassa kielessä esiintyvät johdokset on esitetty liitteessä 1. Eniten muiden kielten kanssa yhteisiä johdoksia on pohjois- (69), inarin- (54) ja kildininsaamessa (31). Vain yhdestä kielestä tavattuja sensiivijohdoksia on eniten kildininsaamessa (123) ja pohjoissaamessa (80). Esiintymämäärät eri kielissä selviävät taulukosta 1. Pelkästään kildininsaamessa esiintyvät johdokset on listattu liitteessä 2 ja muiden saamelaiskielten omat johdokset vastaavasti liitteessä 3.

Kieli	Et	U	Pi	Lu	Po	In	Ko	Ki
Useammassa kielessä esiintyviä	8	3	13	16	69	54	9	31
Vain yhdessä kielessä esiintyviä	2	-	1	4	80	8	-	123
Sensiivijohdoksia yhteensä	10	3	14	19	149	62	9	154

Taulukko 1. Kolmitavuisten sensiivijohdosten määrät eri saamelaiskielten aineistoissa.

lähteet lyhenteineen on lueteltu artikkelin lopussa. Tutkimusaineisto on keskeisiltä osiltaan koottu liitteisiin 1–4, jotka ovat saatavissa myös erillisinä tiedostoina Zenodo-palvelussa osoitteessa <https://doi.org/10.5281/zenodo.6471592>.

³ Kolmitavuisiksi nimitämme johdoksia, joiden johdinaines aloittaa sanan (alkuperäisen) 3. tavun ja nelitavuisiksi vastaavasti johdoksia, joiden johdinaines sijaitsee 4. tavussa.

⁴ Koltansaamen johdoksista 7 on kildininsaamen johdosten vastineita. Ainoa KKLS:n vain koltansaamesta tuntema kolmitavuinen sensiivijohdos on *ääudšed* 'oudoksua', ja siitäkin annetaan vain inkoatiivijohdoksen muoto *ääudšeskuš'di* (s. 325).

⁵ Ilmaus "on löytynyt" on sekä KKLS:n että LW:n osalta sikäli paikallaan, että näiden tarkekirjoituksella kirjoitettujen monikielisten sanakirjojen formaatti ei mahdollista puheena olevaan johdostyyppiin kuuluvien sanojen kattavaa tekstihakua pdf-muodosta.

Saamelaiskielet voidaan jakaa (osaksi käytännöllisin, osaksi myös teoreettisin perustein⁶) kolmeen ryhmään, joista eteläryhmän muodostavat eteläsaame, uumajansaame ja piitimensaame ja itäryhmän koltan-, kildinin- ja turjansaame. Näiden väliin jääviä kolmea kieltä (luulajansaame, pohjoissaame ja inarinsaame) voidaan nimittää keskiryhmäksi.

Aineistomme 73 verbistä 9:n levikki ulottuu niin etelä-, keski- kuin itäryhmäänkin, 8:n levikki ulottuu etelä- ja keskiryhmään, mutta ei itäryhmään, ja 24:n keski- ja itäryhmään, mutta ei eteläryhmään. Levikiltään vain keskiryhmään rajoittuvia verbejä on 32. Aineistossamme ei ole sensiiivijohdoksia, joiden levikki rajoittuisi kahteen tai kolmeen eteläryhmän tai itäryhmän kieleen, eikä asia sanottavasti muutu, vaikka eteläryhmään luettaisiin kuuluvaksi vielä luulajansaame tai itäryhmään inarinsaame. Kumpaankin tulisi näin yksi verbi, itäryhmään In *rodásid* 'pitää rumana' ja eteläryhmään Lu *nuohkahit* 'pitää riittäväna'.

3. Kildininsaamen johdoksista ja niiden kantasanoista

Kildininsaamen aineisto on peräisin kahdesta sanakirjasta, joista toinen on Itkonen 1958 (= KKLS) ja toinen Kuruč & al. 1985 (= SRS). Ensín mainittu lähde sisältää aineistoa kildininsaamen ohella muistakin koltan- ja kuolansaamen varieteteista, jälkimmäinen taas edustaa kildininsaameen perustuvaa venäjänsaamen kirjakieltä. Aineistoon kuuluu 31 sensiiivijohdosta, joille on löytynyt vastine vähintään yhdestä muustakin saamelaiskielestä, ja 123 johdosta, joille ei ole löytynyt vastineita kildininsaamen ulkopuolelta.

Ne kildininsaamen sensiiivijohdokset, joilla on vastineita muissa saamelaiskielissä, on esitetty liitteessä 1 siten, että lähteessä SRS esiintyvät 25 johdosta on kirjoitettu tämän sanakirjan ortografialla ja vain lähteessä KKLS esiintyvät 6 sanaa koltansaamen ortografialla ja koltansaameen "transponoituina". Molemmista lähteistä esiintyvät 9 johdosta on merkitty sanan lopussa olevalla asteriskilla. Lähteessä KKLS esiintyviä johdoksia on siis yhteensä 15 ja lähteessä SRS esiintyviä 148.

Käyttämämme sanakirjojen valossa vain kildininsaameen rajoittuvat sensiiivijohdokset on lueteltu liitteessä 2. Niistä kolme asteriskilla merkittyä esiintyvät molemmissa lähteissä, kaikkien muiden ainoa lähde on SRS. Liitteen 2 sensiiivijohdoksista 64 kuuluu tyyppiin, jossa sanueen kantasana on substantiivi ja sensiiivijohdoksen välitön kantasana on (ainakin semanttisesti) mainitun substantiivin *-ai/aii*-johdos, jonka merkitys on 'sellainen, jossa on runsaasti kantasanan tarkoitetta'. Tällainen on esimerkiksi sensiiivijohdos *ēññuē* 'pitää runsaspuolukkaisena', jonka välitön kantasana on substantiivista *ēññ* 'puolukka' johdettu possessiivadjektiivi *ēññjāi* 'runsaspuolukkainen'.⁷ Samaan tyyppiin kuuluu lisäksi kaksi sensiiivijohdosta, joiden yhteyteen kuuluva possessiivadjektiivi tunnetaan vain kildininsaamen ulkopuolelta (*лоастииэ* 'pitää runsaslastuisena' ~ Ko *la'stti* 'lastuinen', *сйүүиуэ* 'pitää visvaisena' ~ Po

⁶ Tässä käyttämämme eroaa perinteisestä äänne- ja muotopiirteisiin perustuvasta ryhmittelystä siten, että viimeksi mainitussa inarinsaame kuuluu itäryhmään ja piitimensaame keskiryhmään, vrt. Rydving 2013.

⁷ Nimitämme puheena olevan tyyppisiä saamen adjektiiveja possessiivadjektiiveiksi, koska ne vastaavat funktioltaan VISK:n possessiivisiksi nimittämiä suomen kielen johdostyyppijä *kalaisa* (§ 285) ja *lehtevä* (§ 290). Johdin palautunee esisaameen, joskin sen historiasta on esitetty erilaisia käsityksiä (ks. Korhonen 1981: 323–324; Sammallahti 1998: 91). Kantasaamen myöhäisvaiheessa johtimen asu on ollut kaksitavuisiin nominivartaloihin liittyessään (vartalovokaali **e*, **ā*, **u* +) *-*je*. Attribuutti-johtimen *-*s* (ja monikon tunnuksen *-*k*) edellä johtimen **j* on kadonnut, jolloin sen molemmin puolin olleet vokaalit ovat sulautuneet supistumavokaaleiksi **i*, **ā*, **ū*. Tämän jälkeen eri vartalotyyppien supistuneet ja supistumattomat muodot ovat vaikuttaneet toisiinsa, ja kehityksen lopputulosta kuvastavat nykykielten asut Po *lus'sii* ~ *luos'sái* 'runsaslohinen', *vuddjii* ~ *vuoddjái* 'rasvainen', *geadgái* 'kivinen', *ullui* 'villaisa', *vuđđui* 'laajapohjainen', vastaavasti In *vuojjii*, *kiädgáá*, *ulluu*, *vuodđuu*, Ko *luđ's'si*, *vuđ'jji*, *keädggai*, *vuad'dai*, Ki *луссаи*, *кяодкай*, *уллаи* (ksa. **luoseje*, **vuojeje*, **keädkäje*, **ulluje*, **vuoduje*), sekä attribuuttimuodot Po *lus'ses* ~ *luos'sás*, *vuddjes* ~ *vuoddjás*, *geadgás*, In *vuojjiis*, *kiädgáás*, *ulluus*, Ko *luđ's'ses*, *vuđ'jjes*, *keädggas*, *vuad'das*, Ki *улльесь* (ksa. **luosis*, **vuojis*, **keädkás*, **ullús*, **vuodús*). SSS ei anna adjektiiveille *ullui*, *vuđđui* (eikä ilmeisesti muillekaan tähän tyyppiin kuuluville sanoille) *s*-loppuista adjektiivimuotoa. SRS:ssa on näistä esimerkkisanoista attribuuttimuoto vain yhdellä. KKLS:ssa samanlainen supistumaton attribuuttimuoto kuin mainittu *улльесь* on myös adjektiivien *keädggai* ja *vuad'dai* kildininsaamelaisilla vastineilla; sanan *vuđ'jji* vastineen attribuuttimuodosta ei ole yksiselitteisesti pääteltävissä, onko sekin supistumatonta tyyppiä vai vastaako se koltan muotoa *vuđ'jjes*. SRS:ssa attribuuttimuotoja on satunnaisesti, ja ne lienevät johdonmukaisesti supistumattomia: *абьрьесь*, *пәнньесь*.

sieddjái 'visvainen') sekä kuusi sensiivijohdosta, joiden yhteyteen kuuluvaa possessiivadjektiivia ei ole kirjattu mistään saamelaiskielestä, vaikka sellainen voidaan sensiivijohdoksen merkityksen perusteella olettaa. Sensiivijohdoksista 34 kuuluu puolestaan tyyppiin, jossa sensiivijohdoksen (ja usein koko sanueen) kantasana on johtimeton tai synkronisesti hämärän johtimen sisältävä adjektiivi.

Osasta kildininsaameen rajoittuvia sensiivijohdoksia on vaikea ratkaista, kumpaan (jos kumpaankaan) tyyppiin ne kuuluvat. Sensiivijohdoksen *сунттиэ* merkitys on SRS:n mukaan 'pitää sellaisena, jossa on paljon sulapaikkoja' ja kantasana on *суньт* 'sulapaikka'. KKLS:n mukaan koltansaamen *su'dd* 'sula(paikka)' kildininsaamelaisine vastineineen voi olla paitsi substantiivi myös adjektiivi, jolloin sillä on attribuuttimuoto *su'ddes*; sanan turjansaamelaiselle vastineelle KKLS antaa vain adjektiivisen merkityksen. Pohjoissaamessa *suddi* on SSS:n mukaan substantiivi ja adjektiivi on *suttis* (mon. *suddásat*); lisäksi SSS tuntee *-i*-johdoksen *suddái* 'sellainen, jossa on paljon sulapaikkoja'. Kaikilla kolmella sanalla on ILW:n mukaan tarkka vastine inarinsaamessa. Sanoista ensimmäisellä on vastine kaikissa länsisaamelaisissa kielissä (LW § 7078.2; YSS § 1164) ja toisellakin ainakin luulajan-, uumajan- ja eteläsaamessa. Sanueeseen kuuluu myös laajalevikkinen verbi Po *suddat*, Ki *сунтэ* 'sulaa'.

Edellä puheena olleelle sensiivijohdokselle sekä morfologisesti että semanttisesti läheinen on kildininsaamen *тулльвиэ*, jonka merkitys on SRS:n mukaan 'pitää runsasvetisenä' ja kantasana *тулль* 'tulva' (vastine kaikissa saamelaiskielissä; YSS § 1286). Johdoksen pohjoissaamelaisen vastineen *dulvvásit* merkitys on SSS:n mukaan 'pitää (jokea) liian tulvaisena, pitää tulvaa liian korkeana'. Kantasan *dulvi* 'tulva' ohella pohjoissaamen sanueeseen kuuluu adjektiivi *dulvvis* (mon. *dulvásat*) 'tulvainen', jolla on vastine eteläsaamessa, sekä kantasanan superlatiivijohdos *dulvvimus* 'tulvaisin, korkeimmillaan tulviva', jolla puolestaan on vastine luulajansaamessa. Koltansaamessa esiintyy adjektiivi *tolvvai* 'tulvainen', jolla KKLS:n mukaan on vastine turjan- ja kildininsaamessa (SRS ei tällaista tunne).⁸

Kildininsaamen sensiivijohdoksista *кыдттиэ* 'olla sitä mieltä, että kevät on alkamassa' ja *мәлльвиэ* 'olla sitä mieltä, että talvi on pitkä' ensin mainitulla on Friisin sanakirjassa⁹ (norjansaamelainen) vastine *gidašet* (ja *gidašavšat*), jälkimmäisellä pohjoissaamelainen vastine *dálvvásit*, jonka merkitys on Nielsenin mukaan 'find, consider, that it is too wintry (to do something)'. Kantasan *dálvi* 'talvi' (vastine kaikissa saamelaiskielissä; YSS § 1223) ohella pohjoissaameen sanueeseen kuuluu adjektiivi *dálvvas* 'talvinen'. Kildininsaamessa esiintyy adjektiivi *мәлльвай*, jolle SRS antaa merkityksen 'sellainen (esim. seutu), missä on pitkät talvet' ja KKLS merkityksen 'talvinen (esim. kevät)'. Kantasanalla *кыдт* 'kevät' tai sen vastineilla (saPo *gidda*; vastine kaikissa saamelaiskielissä; YSS § 399) ei sanakirjalähteiden valossa ole *dálvvas*, **dálvvis*, **dálvai* -tyyppisiä johdoksia.

Sensiivijohdot *оаһукиэ* 'olla sitä mieltä, että hanki on jo vahva' ja *ялльиэ* 'pitää tietä tasaiseksi ajettuna' kuuluvat sanueisiin, joiden levikki sanakirjalähteiden (SRS:n lisäksi KKLS 14, 48, 810, 825) valossa rajoittuu turjan- ja kildininsaameen. Ensin mainittuun sanueeseen kuuluu kildininsaamessa kantasanan *оаһук* 'hanki' ohella adjektiivijohdos *оаһукай*, jonka merkitys SRS:n mukaan on 'hyvä (hangesta puhuttaessa)'. Myös jälkimmäiseen sanueeseen kuuluu samaa tyyppiä edustava adjektiivi *ялльай*, jonka merkitykseksi SRS antaa 'tasaiseksi ajettu (talvitie)' ja KKLS 'sileä; poljettu (tie lumessa)'. Sanueen kantasana on SRS:n mukaan *ялль* 'tasaiseksi ajettu talvitie'; KKLS tulkitsee tämän asun (edellä mainitun adjektiivin?) attribuuttimuodoksi ja vertaa sanuetta koltan-, kildinin- ja turjansaamessa esiintyvään substantiiviin *jeä'les* 'iljanne, kaljama'. Onkin mahdollista, että *ялль(ай)*-sanueen taustalla on viimeksi mainitun substantiivin *i*-johdos **jeällai* 'iljanteinen'.

Edellä käsitellyille sensiivijohdoksille yhteinen merkityspiirre on, että niiden avulla voidaan ilmaista kriittistä arviota kelin eli kulkuväylän tai sääolojen sopivuudesta. Niiden tyyppilliseksi – ja mahdollisesti myös alkuperäiseksi – käyttötavaksi voidaan ajatella tilanteita, jotka ovat tyyppiä 'olen sitä mieltä, että keli

⁸ Johtosuhteiltaan tätä muistuttava on sensiivijohdos *тулльттиэ* 'pitää tylppänä', jonka kantasana SRS:n mukaan on adjektiivi *тулльт* tai *тулльнай*. Näiden pohjoissaamelaisia vastineita ovat SSS:n mukaan substantiivi *dulpi* 'tylppä esine' ja adjektiivit *dulpái*, *dulppas* (mon. *dulpasat*, attr. *dulpe-*) 'tylppä', joista muodoilla *dulpái* ja *dulpe-* on KKLS:n mukaan tarkka vastine koltansaamessa.

⁹ Tästä lähteestä samoin kuin muistakin 1900-lukua vanhemmista sanakirjoista olemme ottaneet lähemmin tarkasteltavaksemme vain nelitavuiset sensiivijohdot.

on ominaisuuden x suhteen (liian) huono”. Sääoloihin rinnastuvat myös vuorokaudenajoista riippuvat valaistusolot. Tähän merkitysryhmään kuuluu kildininsaamen johdos *вэййкшэ* ’pitää hämäränä’, jonka kantasanalla *вэййк* ’iltahämärä’ on vastineita laajalti itä- ja länsisaamelaisissa kielissä (saPo *veaigi*; YSS § 1369). Muita samaan ryhmään kuuluvia sensiivijohdoksia ovat kildininsaamen *ыййшэ* ’pitää ajankohtaa (liian) öisenä (johonkin tarkoitukseen)’ pohjois- ja inarinsaamelaisine vastineineen sekä vain inarinsaamesta kirjattu *piäivásiid* ’pitää ajankohtaa tai valaistusoloja liian päiväisinä (eli ei riittävän hämärinä)’. Lähinnä tähän ryhmään kuuluu myös sensiivijohdos *тōллиэ* ’pitää (esim. kaupunkia) sellaisena, jossa on paljon valoja’. Johdoksen ja kantasanan (*тōлл* ’tuli’) semanttinen suhde selittyy ainakin osaksi sitä kautta, että venäjän sanan *огонь* merkitys on paitsi ’tuli’ myös ’(lampun) valo’.

Monien sensiivijohdosten yhteinen semanttinen piirre on, että niissä arvioinnin kohteena on tyypillisesti ihminen (tai eläin, esim. poro) jonkin henkisen ominaisuuden suhteen. Sanueeseen kuuluu tällöin tavallisesti ominaisuutta kuvaava johdettu adjektiivinen ja sanueen kantasanaksi tulkittavissa oleva substantiivi. Tällaisia ovat kildininsaamen *кyарркшэ* ’pitää kerskailevana tai ylpeänä’ (vrt. *кyарркэши* ’kerskaileva’, *кyаррк* ’kerskailu’) ja *тōлджшэ* ’pitää tolkkulaisena’ (vrt. *тōлджэши* ’tolkkulainen’, *тōлдж* ’tolkku, järki’). Adjektiivinen *тōлджэши* kuuluu denominaaliseen tai deverbaaliseen johdostyyppiin, joka Korhosen (1981: 324; 3.4.2.6.) mukaan ilmaisee kantasanan tarkoitteeseen liittyvää erittäin vahvaa ominaisuutta, esim. Po *njun’neš* ’herkästi haistava’ (vrt. *njunni* ’nenä’), *dusteš* ’rohkea’ (vrt. *duostat* ’rohjeta’), ja jonka johdin on historiallisesti yhdyseräinen: *-jē (partisiippijohdin) + *-hčē. Myös adjektiivinen *кyарркэши* voi kuulua samaan tyyppiin, mutta avoimeksi jää, olisiko sen alkuperäinen kantasana substantiivi *кyаррк* vai nykyisin vain koltansaamesta tunnetun verbin *kuärggad* ’kerskaa’ vastine. Inarinsaamesta tunnetaan merkityksessä ’kerskaileva’ adjektiivit *korguš* ja *korguu*. Näistä ensin mainittu näyttäisi olevan kildininsaamen adjektiivin tarkka vastine, jälkimmäinen puolestaan on samaa tyyppiä kuin edellä alaviitteessä 7 mainittu *vuodđuu*, siis ksa. **koarkujē*. Kuitenkin jos adjektiivin *кyарркэши* vahva aste on myöhäinen (tai peräti virheellinen), sana voi olla koltansaamen adjektiivin *kuärgač* ~ *kuärgaš* ’kerskaileva’ vastine; tämä puolestaan kuuluu vartalokonsonantin heikon asteen perusteella deverbaaliseen johdostyyppiin, joka ilmaisee taipumusta kantasanan tarkoittamaan toimintaan, esim. *gološ* ’kylmänarka’ (vrt. *goallut* ’palella’). Historiallisesti tyyppi eroaa edellisestä siten, että jälkimmäisessä johdin *-hčē liittyy verbivartaloon ilman *-jē-ainesta. (Korhonen 1981: 324; 3.4.2.7.)

Sensiivijohdos *сyһмшэ* ’pitää oikutteluun taipuvaisena’ kuuluu sanueeseen, jonka kantasana on SRS:n mukaan substantiivi *сyһм* ’oikku’ ja muita jäseniä *сyһмай* ’oikutteluun taipuvainen’ sekä *сyдтнэ* ’oikutella (esim. lapsi)’. Viimeksi mainitun tarkkoja vastineita ovat Po *suhtadit* ’kiukutella’ ja In *sutáid* id.; ne ovat frekventatiivijohdoksia (ksa. **suhtęte-*) laajalevikkisestä (vaikka SRS:lle tuntemattomasta) kantaverbistä, jota edustavat Po *suhttat* ’suuttua’ ja In *suttād* (YSS § 1166). SRS:n *сyһм* lienee pohjoissaamassa (ja laajemminkin) tunnetun substantiivin *suhttu* ’suuttumus’ äännevastine eli kantaverbin teonnimi ja *сyһмай* joko kantaverbin partisiippi (ksa. **suhtęjē*) tai teonnimen possessiivijohdos (ksa. **suhtujē*). Lähteen Sammallahti 1998 (s. 91) mukaan pohjoissaamen sanueeseen kuuluisi myös adjektiivinen *suhteš* (< ksa. **suhtęhčē*). Muissa lähteissä (myös SSS ja Nickel & Sammallahti 2011: 636) esiintyy tämän sijaan toiseen tyyppiin kuuluva adjektiivinen (ksa. **suhtęhčē*) > *suhteš* ’äkkipikainen’. Adjektiivinen *suttiš* esiintyy inarinsaamessakin, mutta emme osaa sanoa, kumpaa tyyppiä se edustaa.

Sekä merkitykseltään että johtosuhteiltaan edellistä muistuttava on sensiivijohdos *нубншэ* ’pitää itsepäisenä’ (vrt. *нубнай* ’itsepäinen’, *нубтьесь* id.), jonka kantasanaksi SRS antaa substantiivin *нубнь* ’itsepäisyys’. KKLS ei tunne tällaista substantiivista mutta kylläkin (s. 909) verbin Ki *nuirpād* ’olla itsepäinen’ sekä adjektiivin *nu’ppeš* ’itsepäinen’ (< ksa. **nupęjēhčē*). Adjektiivin *нубнай* pätee mutatis mutandis sama, mitä edellä on todettu sanasta *сyһмай*.

Sensiivijohdoksen *ноагшэ* ’pitää uppiskaisena’ (vrt. *ноагкяй* ’uppiskainen’, *пāгкьесь*, *пāгеч* id.) kantasanaksi SRS antaa substantiivin *пāгк* ’uppiskaisuus’. KKLS ei tunne tällaista substantiivista, mutta kylläkin (s. 327) verbin *pāā’kked* ’niskuroida’, joka esiintyy (asussa *пāгке*) SRS:ssakin. Substantiivi *пāгк* lienee verbin *пāгке* *-ō-teonnimi. Sekä SRS:lle että KKLS:lle (s. 920) yhteisiä ovat (kanta-) verbin momentaanis-deminutiivinen verbijohdos *пāгьсэ* samoin kuin adjektiivinen *пāгеч* (< ksa. **pāgēhčē*). Adjektiivin *ноагкяй* pätee taas sama kuin adjektiivin *сyһмай*.

Sensiivijohdoksen *тāййшэ* ’pitää sekopäisenä’ (vrt. *тāйш* ’sekopäinen’, *тāййй* id.) kantasana on SRS:n mukaan verbi *тāйе* ’olla sekopäinen’ (vastineita laajalti saamelaiskielissä; YSS § 1218).

Sanueeseen kuuluvista adjektiivista *māiyāi* on yksiselitteisesti preesenspartisiippi, kun taas *māyiu* on monitulkintainen. Sana esiintyy myös KKLS:ssa, ja kummankin lähteen mukaan se on astevaihtelullinen (monikossa *māiyāiu*) eli taipuu kuten adjektiivi *vāiyvauu* (mon. *vāiyvauu*) 'köyhä'. Sanan analogisesti omaksumaa astevaihtelua on voinut edeltää kumpi tahansa johdostyypeistä, heikkoasteinen **iājōhčē* tai vahva-asteinen **tājōhčē*, mutta mahdollista lienee sekin, että se on syntynyt kummastakin sekaparadigmaisesti. Sensiivijohdoksen *цылдкшэ* 'pitää kovaäänisenä' välitön kantasana on adjektiivi *цылдкэй* 'kovaääninen', joka ilmeisesti on preesenspartisiippi verbistä *цылдкэ* 'helistä'.

Sensiivijohdos *cōppuē* 'pitää sekaisin olevana' kuuluu sanueeseen, jonka kantasana on verbi *cōppē* 'sekoittaa'. SRS ei tunne tähän sanueeseen kuuluvia nomineja eikä sellaisia esitä myöskään KKLS. Verbin pohjoissaamelaisessa vastinesanueessa esiintyy myös substantiivi *sorri* 'sykkyrä, sotku (narussa)' sekä adjektiivit *sor'rai* 'sotkuinen, sotkeutuva (narusta)' ja *soras* id. Kahdella ensin mainitulla on tarkka vastine inarinsaamessa, ja siellä esiintyy lisäksi substantiivi *sores* 'sotku (narussa)'. Adjektiivi *sor'rai* on substantiivin *sorri* possessiivijohdos; adjektiivin *soras* suhteesta adjektiiviin *sor'rai* ja verbiin *sorrat* ks. Nielsen 1979 [1926]: 215 (alav.), 224.

Verbikantainen on SRS:n ja KKLS:n valossa myös sensiiviverbi *pyhčuuē* 'pitää liian avonaisena (esim. vaatetta)', vrt. *pyhčue* 'avata (esim. verhot)'. Sanue on äänteellisen ja semanttisen variaationsa vuoksi historiallisesti monitulkintainen (vrt. YSS § 1038; Kuokkala 2018: 30), mutta sen yhteyteen kuuluneen joka tapauksessa myös substantiivi In *ričče* 'alaston lapsi'. On mahdollista, että substantiivin alkuperäisempi merkitys on ollut 'repsottava vaate' tjs., jolloin sanojen **rihčē* (subst.), ***rihčāje* (adj.) ja **rihčē-* (v.) morfologinen suhde on ollut sama kuin edellä puheena olleiden sanojen *sorri*, *sor'rai* ja *sorrat*.

Sensiivijohdot *вагкиэ* 'kokea kauhua, pelätä', (vrt. *вагкай* 'kauhea', *вагкиэсь* id.), *мүдтшэ* 'pitää pilaantuneena' (vrt. *мүдтай* 'pilaantunut') ja *лэниэ* 'pitää kovin nuhaisena' (vrt. *лэннай* 'nuhainen') kuuluvat sanueisiin, joille emme ole löytäneet vastineita SRS:n ulkopuolelta. Niiden kantasanoiksi SRS antaa substantiivit *вагк* 'kauhu', *мүдт* 'pilaantuneisuus' ja *лэнн* 'nuha'. Sanat *мүдтай* ja *лэннай* ovat tämän aineiston valossa yksiselitteisesti possessiivadjektiiveja. Samaa voi sanoa hieman varauksellisemmin myös sanasta *вагкай*. Sen rinnalla esiintyvä *вагкиэсь*, joka lienee attribuuttimuoto adjektiivista **вагкшэ*, voi viitata siihen, että sanueeseen on kuulunut myös verbi, jolloin sana *вагкай* on johtosuhteiltaan samalla tavoin monitulkintainen kuin ylempänä käsitelty *куарркэш* ja *сүнтай*.

Sensiivijohdos *ōхтшэ* 'pitää jotakuta yksinäisenä' kuuluu sanueeseen, jonka kantasana on numeraali *ōхт* 'yksi'. SRS ei tunne tähän sanueeseen kuuluvaa adjektiivia, jonka merkitys olisi 'yksinäinen', mutta kylläkin adverbien *ōхтэ* 'yksin', jonka tarkkoja vastineita ovat Ko *ōhttu*, Po *okto* ja Et *aktegh* (Sammallahti 1998: 258). Tähän sanueeseen kuuluvaa tämänmerkityksistä adjektiivia ei tunne myöskään KKLS. Muista sanakirjoista löytyvät mm. Ko *ōhttnaž*, In *oovthās*, Po *oktonas*, *ovttaskas* ja Et *aktegs* 'yksinäinen'. On epäselvää, perustuuko kildininsaamen sensiivijohdos johonkin tämäntyyppiseen adjektiiviin, edellä mainittuun adverbiin vai suoraan numeraalikantasanaan.

Sensiivijohdoksen *pyēnntšuuē* 'pitää jotakuta toisin elävänä' kantasanaksi SRS antaa adverbina ja prepositiona käytetyn sanan *pyēnnt* 'vastoin, vastaan'. SRS antaa sanan käytöstä mm. esimerkin *pyēnnt ēlleū* 'toisella tavalla elävät', jossa ensimmäinen sana tulee lähelle adjektiiviattribuuttia tai samanlaista yhdyssanan alkuosaa kuin on sanan vastineella inarinsaamen yhdyssanassa *ruáptukuánnil* 'vastavirta'. Samaan yhteyteen kuuluu pohjoissaamen *ruoktu* 'koti(paikka)', jonka taustalla on konneksio *ruovtto-luotta* '(samaa tietä) takaisin' (Sammallahti 1998: 261). Samantapaista käyttöä on myös sensiivijohdosten *поаллтиэ* 'pitää vieressä olevana' ja *рјэвниэ* 'pitää reunalla olevana' substantiivisilla kantasanoilla *поаллт* 'vieri' ja *рјэввн* 'reuna': *поаллт нэртэнб* 'vierekkäisissä taloissa', *рјэввн нэртт* 'reunimmainen talo, reunatalo'.

Kaikkiaan voidaan todeta, että siinä kun muissa käsittelemisämme saamelaiskielissä sensiivisiä verbijohdoksia on muodostettu lähes pelkästään läpinäkymättömistä "perusadjektiiveista", on kildininsaamen kolmitavuisista sensiiviverbeistä valtaosa sekä muoto- että merkityspäristein välittömässä johtosuhteessa substantiivikantaiseen **-je* -possessiivadjektiiviin. Myös monitulkintaisissa tapauksissa on usein mahdollista ajatella kantasanaksi possessiivadjektiivi, muutamissa tapauksissa taas verbikantainen adjektiivijohdos. Huomattavaa on, että nämä adjektiivityypit ovat lähes kaikki vartaloltaan vaihtelemattomasti vahva-asteisia, millä on ilmeisesti ollut vaikutusta kildininsaamen sensiiviverbityypin morfologiaan laajemminkin, kuten tuonnempana esitämme.

4. Nelitavuisista sensiiiverbeistä

Kaikissa saamelaiskielissä etelä- ja turjansaamea lukuunottamatta esiintyy myös vartaloltaan (alun perin) nelitavuisia sensiiijohdoksia, joiden johdin sisältää š-aineksen. Kaikki aineistoomme kuuluvat nelitavuiset sensiiijohdokset on lueteltu liitteessä 4. Yleensä johdin on muotoa *-(C)ušę ja saa eri kielissä hieman erilaisia sidekonsonantteja kaksitavuisiin vartaloihin liittyessään. Kantasanat ovat adjektiiveja tai merkitykseltään adjektiivimaisia substantiiveja.

Luulajansaamessa sensiiivinen johdin esiintyy muodossa *-lussjat* (Kintel 1991: 30, 54–55).¹⁰ O. Korhosen (2005), Kintelin (2012) ja Grundströmin (1946–1954) sanakirjoissa on 23 kpl sensiiivisiä *-lussjat*-johdoksia, joiden kantasanat ovat adjektiiveja (paitsi rajatapaukset *skádalussjat* 'harmitella' ← *skádá* 'vahinko' ja *suttalussjat* 'sääliä, surkutella' ← *suddo* 'synti'). Luulajansaamen johdoksista 13:lla (*áralussjat*, *binnalussjat*, *divralussjat*, *enalussjat*, *gávkalussjat*, *guhkalussjat*, *gántsalussjat*, *neveralussjat*, *stuoralussjat*, *uhtsalussjat*, *unnalussjat*, *vájvalussjat*, *vastalussjat*)¹¹ on samassa kielessä myös kolmitavuinen rinnakkaismuoto ja kolmella (*nuoralussjat* 'nuoreksua', *amálussjat* 'vierastaa', *imálussjat* 'ihmetellä') on kolmitavuinen vastine pohjoissaamessa.

Ruong (1943: 170) mainitsee piitimensaamesta 13 sensiiivistä *-luššat*-johdosta, joista 10:lla on samassa kielessä kolmitavuinen rinnakkaismuoto. Lisäksi Halászilta löytyy verbi *áralussjat* 'pitää aikaisena'. Piitimensaamen johdoksista 9 (muut paitsi *baskalussjat* 'pitää ahtaana', *giedtsalussjat* 'pitää kapeana', *hejulussjat* 'pitää köyhänä', *ánálussjat* 'pitää lyhyenä' ja *vánalussjat* 'pieneksyä') ovat samoja kuin luulajansaamessa. Uumajansaamen sanakirjoista löytyy vain yksi nelitavuinen sensiiiverbi, ja se vastaa tyypiltään piitimen- ja luulajansaamen johdoksia: *duvralussjat* 'pitää kalliina' ← *duvras* 'kallis' (Barruk 2018). Eteläsaamessa nelitavuiset sensiiijohdokset näyttävät olevan tuntemattomia.

Lähteestä KKLS on löytynyt 5 kildininsaamelasta nelitavuisista sensiiiverbiä (asu tässä koltansaameen transponoituina): *keápsmōōššád* 'pitää kevyenä', *puársōōššád* 'vanheksua', *jiáksōōššád* 'oudoksua', *veársōōššád* 'vierastaa' ja *teeviōōššád* 'ihmetellä'; näistä viimeisenä mainittu esiintyy myös lähteessä SRS (*миѳmyууу*)¹². Koltansaamen uudesta sanakirjasta (Moshnikoff & Moshnikoff 2021) löytyy neljä sensiiiviseksi laskettavaa *-ōōššád*-verbiä: *ocnjōōššád* 'vähätellä' ← *ocnjaž* 'vähäinen', *á'kkōōššád* 'ikävoidä' ← *á'kked* 'ikävä', *ōōmtōōššád* 'ihmetellä' ← *ōōmäs* 'ihme, kumma', *jáksťōōššád* 'oudoksua' ← *jaakkás* 'outo, vieras' (vrt. *jiáksťōōttád* 'vierastaa'). Myös kildinin- ja koltansaamen johtimen asu on kantasaamen myöhäisvaiheessa ollut *-(C)ušę. Nykypohjoissaamen aineistoissa (Nielsen, SSS) sensiiiviset *-uššat*-verbit ovat harvinaisia; näihin voidaan lukea vain *asehuššat* 'pitää (liian) ohuena' (← *asehaš* 'ohut') ja varauksin *ahkiduššat* 'ikävoidä; pitkästyä' (← *ahkit* 'ikävä, pitkävetinen').¹³

Inarinsaamesta (ILW) on *-šuššád*-päätteisiä sensiiiverbejä kirjattu kuusi kappaletta. Useimpia vastaa samanmerkityksinen kolmitavuinen *-šid*-verbi, joten verbityyppiä voi pitää kaksinkertaisena sensiiijohdoksena (esim. *asašuššád* 'pitää liian paksuna' ← *asašid* id. ← *assaa* 'paksu'). Verbin *puolášuššád* 'pitää säätä liian kylmänä' rajakonsonantti voi osaltaan periytyä myös kantasanasta *puoláš* 'pakkanen'. Näiden lisäksi inarinsaamessa esiintyy *-šuksšád*-päätteisiä sensiiiverbejä kuten *sevjadšuksšád* 'pitää liian pimeänä' (*sevjad* 'pimeä'), ILW:ssa yhteensä 14 kpl. Toisin kuin *-uššá*-aineksen sisältävät johdokset, -

¹⁰ Kintel luokittelee johtimen myös essiiiviseksi, nähtävästi lähinnä verbin *gávkalussjat* 'kjede seg' < *gávkas* 'kjedelig, trist' takia, joka johtosuhteeltaan kuitenkin kuuluu pikemmin sensiiivisiin johdoksiin.

¹¹ Merkitykset: *áralussjat* 'pitää aikaisena', *binnalussjat* 'pitää pienenä', *divralussjat* 'pitää kalliina', *enalussjat* 'paljoksua', *gávkalussjat* 'pitkästyä' (← *gávkas* 'pitkävetinen'), *guhkalussjat* 'pitää pitkänä, pitkästyä', *gántsalussjat* 'pitää kummallisena', *neveralussjat* 'väheksyä, pitää huonona', *stuoralussjat* 'pitää liian isona', *uhtsalussjat* 'pieneksyä, väheksyä', *unnalussjat* 'pieneksyä', *vájvalussjat* 'pitää vaivalloisena', *vastalussjat* 'pitää rumana, inhota'.

¹² KKLS:ssa (s. 585) on lisäksi Genetziltä peräisin oleva akkalansaamelainen vastine †*divjuššō-*, jossa johtimen edellä oleva konsonantti on *j*.

¹³ Muutoin *-(luššat)*-johdokset ovat etupäässä essiiivisiä, ilmaisevat kantasanana ominaisuudessa toimimista tai olemista (*gávvaluššat* 'juonia, kieroilla', *guoktiluššat* 'kieroilla, vilpistellä', *skihpáruššat* 'kaveerata, olla kaveri(a)'), kuten useissa muissakin saamelaiskielissä.

šukšād-verbit ovat semantiikaltaan yksinomaan sensiiivisiä. Myös johtimen liittyminen on erilaista (tästä tarkemmin luvussa 5).¹⁴

Muiden saamelaiskielten 1900-luvun sanastoissa ei *-kš*-aineiksia johdoksia esiinny lukuunottamatta Sammallahden (2021) uutta laajaa pohjoissaamen sanakirjaa, jossa esitetään suffiksihakusanan *-šakšit* 'moittia (ankarasti), haukkua' kohdalla itämurteesta kirjatut verbit *fuotninšakšit* 'haukkua huonoksi' (← *fuotni* 'huono'), *herskosšakšit* 'haukkua liian herkuttelevaksi' (vrt. *herskostallat* 'herkutellessä', *herskui* 'herkutteleva'), *garasšakšit* 'haukkua liian kovaksi' (← *garas* 'kova') ja *ruoinnasšakšit* 'haukkua laihaaksi' (← *ruoinnas* 'laiha').¹⁵ Nämä verbit kuuluvat selvästi sensiiivijohdoksiin, vaikkakin merkityksensä on negatiivista arviointia spesifimmin tällaisen arvion sanallinen ilmaiseminen.

1900-lukua vanhemmissa sanakirjoissa nelitavuisia sensiiivijohdoksia esiintyy laajemmin. Friisin (1887) sanakirjasta löytyy 13 *-šokšat*-, 6 *-šavšat*- ja 7 *-šavšet*-loppuista sensiiiviverbiä (esim. *akkedšokšat* : *-šovšam* 'anse for kjedelig' ← *akked* 'kjedelig, langsom'; *asašavšat* 'anse for tyk, for altfor tyk' ← *ässai* 'tyk'; *divrašavšet* 'anse for dyr, for altfor dyr' ← *divres* 'dyr, kostbar'). Lähinnä itärujalaisiin pohjoissaamen murteisiin pohjautuvassa Leemin (1768) sanakirjassa ei ole *-kš*-johdoksia, mutta siihen sisältyy kuusi nykypohjoissaamelle tuntematonta tyyppiä edustavaa *-šašša*-sensiivijohdosta, joista yhtä vaille kaikilla on rinnalla lyhyempi *-š*-johdos, esimerkiksi *amashjam* = *amashjashjam* 'anseer, holder for at være fremmed' (← *amas* 'fremmed'); *loijashjam* = *loijashjashjam* 'jeg holder for at være formeget stille og sagtmodig' (← *loigje* 'spag, sagtmodig, stille'). Lindahlin ja Öhrlingin (1780) lähinnä uumajansaamea edustavassa ruotsinsaamen sanakirjassa puolestaan esiintyy kolme *-haksjet*-loppuista verbiä, joista yksi on kiistatta sensiiivinen (*wuorahaksjet* 'tycka eller hålla för gammal' ← *wuoras*, *wuores* 'åldrig, gammal'). Muiden kahden semantiikka on pikemminkin deminutiivista tai propinkvatiivista (*muithaksjet* 'draga sig något litet till minnes'; *tåbdahaksjet* 'bära känsla till något, som man har förut sett, tycka sig känna igen något'). Myös Zacharias Plantinuksen 1670-luvulla laatimasta latinalais-eteläsaamelaisesta sanaluettelosta (ks. Koponen 2014) löytyy yksi nelitavuinen sensiiivijohdos (*vastaiaxeth* 'detestari', vrt. LÖ *waste* 'stygg, ful'), mikä osoittaa, että tyyppi on aiemmin esiintynyt eteläsaamessakin.

5. Sensiiivijohdosten derivotaksia

Pohjoissaamessa kolmitavuisien verbien sensiiivijohdin *-š*- liittyy heikkoasteiseen kantavartaloon, jonka lopussa oleva vokaali on kantasanan vartalotyypistä riippuen (**e* >) *a*, (**ā* >) *á* tai (**u* >) *o*. Eteläsaamessa johtimen asu on <*sj*> ja sen edellä oleva vokaali vastaa historiallisesti pohjoissaamea. Koska eteläsaamesta puuttuu astevaihtelu, vartalomorfeemin aste ei ole määritelty. Piitimen- ja luulajansaamen sensiiivijohdokset eroavat pohjoissaamesta siten, että johtimen asu on *-h-*, jonka edellä on (kantsaamen **e*:n jatkaja) *a*, myös silloin kun pohjoissaamessa on *á* (poikkeuksena vain Grundströmillä esiintyvä *stuoráhit*). Eri kielten johdosvastineiden tyypillisiä muotovastaavuuksia voidaan havainnollistaa 'pitää (liian) pitkänä' -verbillä (kantsana **kuhkē*), joka on myös ainut, joka on kirjattu kaikista aineistomme saamelaiskielistä:

Et	U	Pi	Lu	Po	In	Ko	Ki
<i>gáhkasjidh</i>	<i>guhkkáhit</i>	<i>guhkahit</i>	<i>guhkahit</i>	<i>guhkášit</i>	<i>kuhášid</i>	<i>kokkšed</i>	<i>kyhkuə</i>

Inarinsaamen kolmitavuiset sensiiivijohdokset vastaavat derivotaksiltaan pohjoissaamea. Näin näyttää asia olevan KKLS:n suppean aineiston valossa koltan- ja kildininsaamessakin. Inarinsaamen sensiiivijohdosta *rodášid* 'pitää rumana' vastaavassa kildininsaamen sanassa olisi johtimen edellä KKLS:n perusteella [*r̥oδ̥š̥ed*] kuitenkin (ollut) vokaaliin **ē* palautuva vokaali. SRS:ssa sana on asussa Ki *poaδuwə*, mikä vastaa sekä vartalomorfin heikon asteen että johtimen edellä olleen **ā*-vokaalin suhteen tarkalleen edellä mainittua inarinsaamen johdosta.

¹⁴ Uudemmissa inarinsaamen sanakirjoissa (Sammallahti & Morottaja 1993; Olthuis et al. 2015–2022) ei nelitavuisia sensiiiviverbejä esiinny. Lähelle sensiiivistä semantiikkaa tulee *ahewššād* ~ *ahewššād* 'ikävöidä, kaivata', jonka objekti kuitenkin ei ole "se, mitä pidetään ikävänä".

¹⁵ Pekka Sammallahden mukaan tiedot ovat peräisin utsjokelaisilta vanhuksilta (sähköpostitiedonanto 15.4.2022).

Pohjoissaamen kanssa yhteisistä SRS:n johdoksista Ki *казиэ* 'pitää paksuna', *нүриэ* 'pitää nuorena', *ражиэ* 'pitää heikkona', *удциэ* 'pitää pienenä' ja *уагэиэ* 'pitää matalana' vastaavat tarkalleen pohjoissaamen johdoksia *gasásit*, *nuorašit*, *rašásit*, *uhcásit*, *soagásit*, kun taas johdokset *вїллкиэ* 'pitää vaaleana', *янниэ* 'paljoksua', *кяһниэ* 'pitää kevyenä', *коаммтиэ* 'pitää leveänä', *куһкиэ* 'pitää pitkänä', *кэ́рриэ* 'pitää karkeana', *лэ́ишикиэ* 'pitää laiskana', *ни́дцикиэ* 'pitää kosteana', *о́дтиэ* 'pitää uutena', *поаһкиэ* 'pitää kuumana', *пүйү́ттиэ* 'pitää rasvaisena', *сҕэ́һукиэ* 'pitää ohuena', *тэ́ллвиэ* 'pitää (pitkä)talvisena', *ту́ллвиэ* 'pitää runsasvetisenä', *чү́ррпийэ* 'pitää taitamattomana' ja *ы́йийэ* 'pitää liian öisenä' ovat pohjoissaamelaisista vastineistaan poiketen vahva-asteisia (samoin *кя́нниэ* 'pitää kapeana', vrt. inarinsaamen *kiázášid* id.). Vahva-asteisia ovat pääosin myös SRS:ssa esiintyvät muissa saamelaiskielissä tuntemattomat sensiivijohdokset. Odotuksenvastaiselle vartaloedustukselle lienee selityksenä se, että kun kildininsaamassa monilukuiset substantiivikantoja vastaavat johdokset ovat vaihtelemattomasti vahva-asteisen possessiivadjektiivin pohjalta muodostettuja (esim. *пйу́к* : gen. *пйу́к* 'tuuli' → *пйу́ккай* 'tuulinen' → *пйу́ккиэ* 'pitää tuulisena'), on muissa sensiivijohdoksissa alkanut näiden mallivaikutuksesta myös ilmetä pyrkimys vahva-asteisuuteen.

Kolmitavuisten sensiivijohdosten kantasanat ovat pääosin adjektiiveja, joiden predikatiivimuoto on kaksitavuinen ja vokaaliloppuinen, mutta joukossa on muunkinlaisia. Niistä osalla on kaksitavuinen vokaaliloppuinen attribuuttimuoto (Po *ođđa* 'uusi', *garra* 'kova', *lossa* 'raskas'; vrt. pred.-muoto *ođas*, *garas*, *lossat*), mutta osalla attribuuttimuotokaan ei ole tällainen (Po *boaris*, attr. *boares* 'vanha' ym.). Näissä tapauksissa johdos on siis muodostettu vokaaliloppuiseksi kaksitavuksi typistyneestä kantavartalomorfista (*boará-šit*). SRS:ssa on myös muutama *сuiэ*-loppuinen sensiivijohdos, joiden kantasana on kaksitavuinen, sekä predikatiivi- että attribuuttimuodossa *с*-loppuinen adjektiivi: *nyappcuэ*, *poавсuiэ*, *moайвсuiэ*, *moавсuiэ*, *вэрсuiэ* (← *nyэpеcь* 'vanha', *poавас* 'vahva', *moайвас* 'taaja', *moавас* 'vahva', *вэрс* 'tuore'). On mahdollista, että kyseessä on hyperkorrekti ortografinen konventio pro **nyappcuэ* (tai **nyapcuэ*; vrt. Po *boarášit*) jne.¹⁶ Mahdollista on toisaalta sekin, että nämä edustavat samaa tyyppiä kuin Friis *guorosšet* (← *guoros* 'tyhjä'); äänneyhtymän *-sš-* osalta vrt. Friis *guorosšokšat* (← *guoros* 'tyhjä'), Po *garasšakšit* (← *garas* 'kova'), In *arváššukšáđ* (← *aarváš* 'antelias').

Vokaaliloppuiseksi kaksitavuksi typistyneen kantavartalomorfin sisältävien kolmitavuisten sensiivijohdosten ohella pohjois-, inarin-, koltan- ja kildininsaamassa ja saamelaiskielten vanhoissa sanakirjoissa esiintyy nelitavuisia sensiivijohdoksia, joiden kantavartalomorfi sisältää kantasana-adjektiivin toisen tavun jälkeisen konsonantin. Tällaisia ovat yhtäältä Po *ahkiduššat* 'ikävöidä, pitkästyä' koltansaamelaisine vastineineen (missä myöhäinen *d*-supistuma), Ki *puársōōššad* 'pitää vanhana' ja toisaalta In *viššálšukšáđ* 'pitää ahkerana', Friis 1887 *akkedšokšat* 'pitää ikävänä'. Ensin mainituissa sensiivijohdin on tyyppiä **(C)ušę*, jälkimmäisessä tyyppiä **(C)šukšę*. Inarinsaamassa ja vanhoissa sanakirjoissa esiintyvät näiden lisäksi tyypit **(V)šušę* ~ **(V)šęšę* (In *njuoskášuššáđ* 'pitää raakana', *poskášuššáđ* 'pitää ahtaana', Leem *buorashjashjam* 'pitää liian hyvänä (jollekin)') ja **(V)šukšę* ~ **(V)šękšę* (In *sáltuáššukšáđ* 'pitää suolaisena', Friis *gukkašokšat* 'pitää pitkänä', *asašavšat* 'pitää paksuna').

Friisillä tavataan myös 4. tavultaan **ē*-vokaaliset varianttityypit **(V)šękšē* (*divrašavšet* 'pitää kallina') ja **(C)šękšē* (*apparšavšet* 'pitää isona').¹⁷ Jälkimmäinen näyttää esiintyvän yhä pohjoissaamen Utsjoen murteessa (*garasšakšit*), missä konsonanttiloppuisen kantavartalo on ainakin yhdessä tapauksessa saatu kaksitavuisen kantasanan essiivimuodosta (*fuotnišakšit* 'haukkua huonoksi' ← *fuotni* : ess. *fuotnin* 'huono'). Pekka Sammallahden sähköpostitiedonannon mukaan verbisuffiksi *-šakšit* toimii näissä nykykielen kannalta oikeastaan enklittisenä sanana.

¹⁶ Sama koskee sensiivijohdosta *тэһуциэ*, jonka välittömäksi kantasanaaksi olettaisi possessiivadjektiivia (**тэһуцай* tjs. ← *тэһс* 'varpu' = Po *daņas*).

¹⁷ Lindahlin & Öhrlingin ja Plantinuksen eteläisen saamen sanastoissa nelitavuisten verbien vartalovokaalin alkuperäistä laatua ei pysty erottamaan (vokaalimerkkinä on aina ⟨e⟩), mutta sensiivijohdosten tapauksessa on todennäköistä, että ne edustavat muualla laajalevikkistä **ē*-vokaalista tyyppiä.

6. Johdostyyppien historiasta

Puheena olevan saamen sensiivijohdinten (esi)historiasta on kirjallisuudessa esitetty erilaisia käsityksiä. Sammallahti (1998: 93) pitää johdinta suomen samanfunktioisen suffiksin (esim. sanoissa *kummeksua*, *halveksia*) kielihistoriallisena vastineena rekonstruoiden sen esisaamelaiseksi asuksi *-kši ja kanta-saamelaiseksi *-hčę, kun taas E. Itkonen (1980: 27–28) katsoo saamen suffiksin olevan itämerensuomalaista lainaa. Jälkimmäiseen käsitykseen yhtyen (ks. myös Koponen 2013: 136) rekonstruoimme johtimelle kanta-saamelaisen asun *-kšę, jonka konsonantismi heijastuu selvimmin inarinsaamen ja vanhojen sanakirjojen nelitavuisissa johdoksissa. Lainaoletusta tukee se, että kanta-saamen *-kš-yhtymälle ei ole voitu osoittaa esisaamelaista taustaa, kun taas toisaalta itämerensuomen *s* on varsinkin *i:n* (ja muunkin suppean vokaalin) yhteydessä yleisesti lainattu saameen š:nä (esim. ksm. **silta* → ksa. **šeltē*, sm. *valmistaa* → saPo *válmmaštit*, sm. *matkustaa* → saPo *mátkkoštit*), ja siten *-kšę on suomen *-ksi*-johtimen (vrt. *halveksia*) odotettava lainavastine saamessa.

Nykyisissä saamelaiskielissä ja vanhoissa sanakirjoissa esiintyvien sensiivijohdostyyppien historialliset suhteet voi hahmotella seuraavanlaisesti (merkintä ~ tarkoittaa uuden variantin syntymistä edellisten rinnalle):

	I	II	III	IV	V	VI
vęstē →	veštākšę		> vęstāšę	~ vęstāšukšę	~ vęstāšušę	
kęre →	kęreškšę		> kęrešę	~ kęrešukšę	~ kęrešušę	
poaręs →	poarāšukšę	~ poarākšę	> poarāšę	~ poarāšukšę	~ poarāšušę	~ poarāšušę
ękētē →	ękētukšę			~ ękētšukšę		~ ękētšušę
višelē →	višelukšę			~ višelšukšę		~ višelšušę

Vaiheessa I johdin *-kšę* liittyy kaksitavuisiin adjektiivivartaloihin suoraan ja kolmitavuisiin adjektiivivartaloihin vartalovokaalin korvaavan sidevokaalin *u* (? ~ *e*) välityksellä.¹⁸ Jos adjektiivilla on sekä kaksitavuinen vokaaliloppuinen attribuuttimuoto (*kęre*) että (pseudo)johtimen sisältävä vartaloltaan kolmitavuinen predikaattimuoto (*kęres* : *kęrešę*), sensiivijohdin liittyy attribuuttimuotoon. Vaiheessa II syntyy tyyppi, jossa johtimen edellä on kantasanan kaksitavuinen vokaaliloppuinen allomorfi silloinkin, kun adjektiivilla ei ole tällaista attribuuttimuotoa. Vaiheessa III johdin lyhenee toisen ja kolmannen tavun rajalla asuun *-šę*. Vaiheessa IV syntyy pleonastinen¹⁹ johdinvariantti *-šukšę*, jonka muodostimina ovat johtimen lyhentynyt ja lyhentymätön variantti. Vaiheessa V syntyy toinen pleonastinen johdinvariantti, joka sisältää kaksi lyhentynyttä varianttia ja vaiheessa VI syntyy tyyppi, missä johtimen lyhentynyt variantti on korvannut kolmannen ja neljännen tavun rajalla olleen pitkän johdinvariantin (**ękētukšę* > **ękētšušę* jne.).²⁰

Nykytutkimuksissa saamen sensiivijohdoksen valtatyyppi on (kaikkien saamelaiskielten tapaan) **vęstāšę*-, **kęrešę*-, **poarāšę*-, minkä ohella siinä (samoin kuin koltansaamessa) esiintyy tyyppiä **ękētšušę*-edustava *ahkiduššat* (sekä *asehuššat*, jonka kanta-allomorfi on tyypistynyt karitiivijohdinten sisältävästä adjektiivista *aseheapmi*, *asehaš* 'ohut'). Tyyppiä **ękētšukšę*-, **višelšukšę*- edustavat In *muččād-šukšād* 'pitää kauniina', *viššālšukšād* 'pitää ahkerana' ja Friis *akkedšokšat* 'pitää ikävänä', *gāvvelšavšat* 'pitää viekkaana'. Samaa *-*Cšukšę*-tyyppiä ovat Friis *angeršavšat* 'pitää innokkaana',

¹⁸ Jätämme esityksen selkeyttämiseksi tässä yhteydessä huomiotta sen, että osa nelitavuisista sensiivijohdoksista viittaa *u:n* sijasta *e*-sidevokaaliin. Tarkoituksemme on käsitellä vokaalikysymystä tarkemmin toisaalla muiden (essiivisten ym.) *-*(C)uše*-johdosten tarkastelun yhteydessä.

¹⁹ Pleonasmista saamen historiallisen morfologian yhtenä kehitystendenssinä ks. Korhonen 1981: 274.

²⁰ E. Itkonen (1980: 28) pitää inarinsaamen **šušę*-tyyppiä joillakuilla puhujilla esiintyvänä myöhäisenä sekaantumana *-*(C)uše*-loppuisiin verbeihin, joiden johdin on muuta alkuperää (esim. *tuáhtáruššād* 'tohtoroida', *pevvaráššād* 'kokata'). Vaikka *-*šušę*-tyyppi Leemin sanakirjan aineiston valossa (*loijashjashjam* ym.) näyttää Itkosen olettaa vanhemmalta, varhaisemman sekaantumisen (tai muun vaikutuksen) mahdollisuutta ei voi sulkea pois. Palaamme tähänkin kysymykseen artikkelisarjamme kolmannessa osassa muiden *-*(C)uše*-johtimisten verbien käsittelyn yhteydessä.

guorosšokšat 'pitää tyhjänä' ja In *arväsšukšād* 'pitää antaliaana'. Friis *fastāšavšet* 'pitää rumana, inhota', *gārašavšat* 'pitää kovana' ja *gæppašokšat* 'pitää kevyenä' edustavat tyyppiä **vēstāšukšē-*, **kērešukšē-*, **poarāšukšē-*, kun taas Leem *fastashjashjam* 'pidän rumana, inhoan', *garashjashjam* 'pidän kovana' ja In *kumāšuššād* 'pitää liian kuumana', *njuoskāšuššād* 'pitää raakana' edustavat tyyppiä **vēstāšušē-*, **kērešušē-* ja Ki *puārsōōššad* 'pitää vanhana' edustaa tyyppiä **poarāšušē-*. Vanhoista ruotsinsaamen sanoista LÖ *wuorahaksjet* 'hålla för gammal' edustaa tyyppiä **poarāšukšē-* ja Plant *vastaiaxeth* 'detestari' (olettaen että siinä on kopiointivirhe: **vastahiaxeth*) edustaa tyyppiä **vēstāšukšē-*.²¹ Luulajan-, piitimen- ja uumajansaamessa esiintyvän **-lušē-*johtimisen tyyppin synty tapa jää epäselväksi. Sen *l* voisi olla tarttumaa jostakin **višēlušē-*tyyppisestä sanasta, mutta tällaisia ei näissä kielissä ainakaan nykyisin esiinny. Toisaalta mallina ovat saattaneet toimia eri johdostyyppiin kuuluvat **-(l)ušē-*verbit kuten Lu *gahppelussjat* 'auttaa synnytyksessä' ← *gahppelit* id., *dābdālussjat* 'olla tunnistavanaan' ← *dābdāt* 'tuntea'.²²

Inarinsaamen sensiivijohdostyyppi *kimmáášukšād* (*kimmáá* 'kiimainen'), *sálttáášukšād* (*sálttáá* 'suolainen') vastaa johtosuhteiltaan kildininsaamessa yleistä tyyppiä, jossa kantana niin ikään on possessiivadjektiivi. Erona kildininsaameen on se, että inarinsaamen sanoissa on pleonastinen johdin, mikä puolestaan on aineistomme valossa kildininsaamelle tuntematon. Kuten kildininsaamen johdosten analyysin yhteydessä todettiin, osa kildininsaamen possessiivadjektiivikantaisista sensiivijohdoksista on johtosuhteiltaan monitulkintaisia, koska niillä on tai voisi muiden saamelaiskielten aineiston valossa olla rinnalla merkitykseltään (lähes) identtisiä muuntyyppisiä adjektiiveja.

Pohjoissaamen Utsjoen murteessa ja Friisin sanakirjassa tavatut vokaalivarianttityypit Po *garasšakšit*, Friis *fastāšavšet* vaikuttavat neljännen tavun vokaalinsa valossa vaihtaneen myöhäisesti taivutustyyppiä: alkuperäisemmän johdostyyppin (**)fastāšakšat* yksikön preesenstaivutus *fastāšavššan* : *fastāšavššat* : *fastāšakšá* on siirtynyt äänteellisesti läheiseen **ē-*vartalaiseen tyyppiin *fastāšavššán* : *fastāšavššát* : *fastāšakšá*. Toinen analogiakehitys näkyy johtimen heikkoasteisen *-všš-*konsonantismien yleistämässä Friisin tyypeissä *fastāšavšet*, *apparšavšet*.

Produktiivinen sensiivijohdostyyppi, jossa kantasana on substantiivista johdettu possessiivadjektiivi, on aineistomme valossa kildininsaamelainen (tai ehkä vain lähteen SRS) innovaatio, mutta sen juuret voivat ulottua kildininsaamen erilliskehitystä edeltävään aikaan. Tyyppin lähin vastine on yllä mainittu inarinsaamen pleonastinen *sálttáášukšād*-tyyppi, mutta myös kildininsaamen ulkopuolella on sensiivijohdoksia, joiden kantasana voisi olla possessiivadjektiivi. Tällainen on esimerkiksi pohjoissaamen *dulvvášit*, jonka kantasana voi olla johtamaton substantiivi *dulvi*, sen muuntyyppinen adjektiivijohdos *dulvvis* tai possessiivadjektiivi *dulvái*, samoin kuin johtosuhteiltaan tähän rinnastuva pohjoissaamen *sálttášit*, vrt. *sálttis* ja *sáltái*.²³ Kildininsaamen aineistossa on merkkejä siitä, että possessiivadjektiivikantaisia sensiiiviverbejä olisi alettu hahmottaa ensisijaisesti johtoketjun taustalla olevan substantiivin johdoksiksi, ja uudelleenanalyysin jälkeen vastaavia johdoksia on alettu muodostaa myös suoraan substantiiveista. Nähtävästi vaihtelemattomasti vahva-asteisten possessiivadjektiivien vaikutuksesta on johdostyyppi alkanut liukua myös vanhojen adjektiivikantaisten johdosten osalta vahva-asteista kantavartaloa edellyttäväksi.

7. Lopuksi

Tarkastelumme perusteella voidaan todeta, että eri saamelaiskielten *š-* (kielittäin > *h-*)aineksiset sensiiiviset verbijohdostyyppit ovat palautettavissa kantsaamelaiseen **-kšē-*johtimeen, joka puolestaan on

²¹ Friis *guorosšet* ja SRS *nyppcuē* jne. edustavat taulukosta puuttuvaa tyyppiä **poarāšē-*, joka (sikäli kuin ei ole sanakirjan laatijoiden teoretisoima) on syntynyt analogisesti mallin Friis *gukkašokšat* = *gukkašet* mukaan.

²² Ruongin (1943: 170) mukaan ainakin jotkut piitimensaamelaiset informantit pitivät *-lušša-*sensiivijohdoksia vähäisempää määrää osoittavina kuin *-š-*johdoksia, ikään kuin *-l-* assosioituisi jollain lailla *-l-*subitiiveihin. Subitiivijohdimesta ei tässä kuitenkaan voi olla suoraan kyse, koska johdin on verbikantainen ja edellyttää vahva-asteista kantavartaloa.

²³ Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäävä kysymys on, olisiko (pohjois)saamen adjektiivityyppi *dulvvis*, *sálttis*, *suttis* (samoin kuin *dulppas*, *soras*) possessiivadjektiivin edelleenkehittäjä.

itämerensuomesta saatu lainasuffiksi. Kantasaamelaiseen taustaan viittaavat selvästi kymmenkunta etelä-, keski- ja itäryhmän kielille yhteistä johdosta. Erot eri kielissä esiintyvien johdosten määrissä selittyvät osaksi aineistopohjan epätasaisuudella, mutta on ilmeistä, että kolmitavuinen sensiiivijohdostyyppi on kielten erilliskehityksen aikana muuttunut erittäin produktiiviseksi toisaalta pohjois- ja inarinsaamassa, toisaalta kildininsaamassa. Epävarmaksi jää, viittaavatko näille keski- ja itäryhmän kielille yhteiset parikymmentä johdosta jonkinlaiseen yhteiseen kehitysvaiheeseen (ja johdostyyppin myöhempään harvinaistumiseen koltassa) vai onko kyse vain produktiivisuuden aiheuttamista yhteensattumista.

Nelitavuisissa johdoksissa, joissa saamen johdinten alkuperäisen muodon yleensä olettaisi painosuhteiden takia säilyvän parhaiten, kehitys on johtanut monenlaisiin pleonastisiin ja analogisiin muodostustyyppisiin, ja kš:llisestä johdinvariantista on säilynyt jälkiä vain inarinsaamassa, joissakin pohjoissaamen itämurteissa sekä vanhoissa kielenkuvauksissa. Kuvaavaa muutosten nopeudelle on, että vielä 1800-luvulla pohjoissaamen sanakirjoissa ja kieliopissa esiintynyt *-šokšat* ~ *-šavšat* ~ *-šakšit* -johdostyyppi on muuttunut harvinaiseksi murrereliktiksi, eikä inarinsaamenkaan vastaavaa tyyppiä löydy enää uusimman kielen aineistoista.²⁴ Myös kildininsaamen kolmitavuisten johdosten muodostuksessa possessiivadjektiivien vaikutuksesta syntynyt suuntaus vartalon vahva-asteisuuteen havainnollistaa, kuinka hyvinkin satunnaiset muodostustyyppien yleistymiset voivat johtaa laajempaan morfologian muutokseen.

Kielten lyhenteet

Et = eteläsaame	ksa. = kantasaame	Po = pohjoissaame
In = inarinsaame	ksm. = kantasuomi	T = turjansaame
Ki = kildininsaame	Lu = luulajansaame	U = uumajansaame
Ko = koltansaame	Pi = piitimensaame	

Aineistolähteet kielittäin

(Suluissa mahdollinen aineistotaulukoissa käytetty lyhenne. Ensimmäisenä mainittu kunkin kielen päälähde on aineistotaulukossa ilman merkintää.)

Eteläsaame: ÅaDB, LW

Uumajansaame: Schlachter 1958, Barruk 2018 (B)

Piitimensaame: Ruong 1943, Wilbur 2020 (W), Halász 1896 (H), LW

Luulajansaame: Korhonen 2005, Kintel 2012 (AK), Grundström 1946–1954 (G), LW

Pohjoissaame: SSS, Sammallahti 2021 (S2), Nielsen (N), LW

Inarinsaame: ILW

Koltansaame: Moshnikoff & Moshnikoff 2021, Sammallahti & Mosnikoff 1991, KKLS

Kildininsaame: SRS, KKLS

Vanhat sanakirjat ja -luettelot: Friis (1887), Leem (1768), LÖ (Lindahl & Öhrling 1780), Plant (Plantinus 1670-l.)

Lähteet

Barruk, Henrik. 2018. *Báhkuogirjje: Ubmejesámien-dáruon, Dáruon-ubmejesámien / Ordbok: Umesamisk-svensk, Svensk-umesamisk*. Umeå.

²⁴ Myöskään SIKOR-korpuksen (<https://gtweb.uit.no/korp/>) pohjois- ja inarinsaamen nykykirjakielten aineistoista ei löydy tämän tyyppin esiintymiä (haettu sananmuotoja säännöllisellä lausekkeella ”.+š[aeou]+[kv]+š.+” 15.4.2022).

- Friis = Friis, J. A. 1887. *Lexicon lapponicum / Ordbog over det lappiske sprog*. Christiania.
- Grundström, Harald. 1946–1954. *Lulelappsk ordbok / Lulelappisches Wörterbuch* 1–4. (På grundval av K. B. Wiklunds, Björn Collinders och egna uppteckningar utarbetad av Harald Grundström. Skrifter utgivna genom Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala, Ser. C:1.) Uppsala.
- Halász, Ignác. 1896. *Pite lappmarki szótár és nyelvtan*. (Svéd-lapp nyelv VI.) Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- ILW = Itkonen, Erkki. 1986–1989. *Inarilappisches Wörterbuch* 1–3. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 20.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Itkonen, Erkki. 1980. Über einige lappische Verbalsuffixe. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 76: 23–41.
- Kintel, Anders. 1991. *Syntaks og ordavledning i lulesamisk*. Samisk utdanningsråd, [Kautokeino].
- Kintel, Anders. 2012. *Julevsáme-dárro báhkogirjje*. <http://gtweb.uit.no/webdict/ak/smj2nob/> (luettu 2020-11-25).
- KKLS = Itkonen, T. I. 1958. *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja / Wörterbuch des Kolta- und Kolalappischen* I–II. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 15.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Koponen, Eino. 2013. Beiträge zur uralischen Wortbildungslehre mit besonderer Berücksichtigung des Samischen. *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 37: 77–159.
- Koponen, Eino. 2014. Zur (Vor-)Geschichte der saamischen Lexikografie: Ein lateinisch-saamisches Wörterverzeichnis aus dem 17. Jahrhundert. In *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The user in focus*. 15–19 July 2014, s. 749–765. Bolzano/Bozen. https://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2014/euralex_2014_057_p_749.pdf.
- Koponen, Eino & Kuokkala, Juha. 2021. Kantasaamen *-(e)hčę-frekventatiivijohdinten edustuksesta nykyisissä saamelaiskielissä. In *Multilingual Facilitation: Honoring the career of Jack Rueter*, s. 187–196. Toim. Mika Hämäläinen & Niko Partanen & Khalid Alnajjar. Helsinki. <https://doi.org/10.31885/9789515150257>.
- Korhonen, Mikko. 1981. *Johdatus lapin kielen historiaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Korhonen, Olavi. 2005. *Báhkogirjje: Julevusámes dárrui, dáros julevusábmái / Lulesamisk svensk, svensk lulesamisk ordbok*. Sámič áhpadusguovdásj, Jokkmokk.
- Kuokkala, Juha. 2018. Finnic-Saamic labial vowels of non-initial syllables: An etymological evaluation. In *Περὶ ὀρθότητος ἐτύμων: Uusiutuva uralilainen etymologia*, s. 11–76. Toim. Sampsa Holopainen & Janne Saarikivi. (Uralica Helsingensia 11.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Leem = Leem, Knud. 1768. *Lexicon Lapponicum bipartitum, Lapponico-Danico-Latinum & Danico-Latino-Lapponicum cum Indice latino. Pars Prima Lapponico-Danico-Latina*. Seminarium Lapponicum Fridericianum, Nidrosiae.
- LW = Lagercrantz, Eliel. 1939. *Lappischer Wortschatz* I–II. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 6.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- LÖ = Lindahl, Erik & Öhrling, Johannes. 1780. *Lexicon Lapponicum, cum interpretatione vocabularum sveco-latina et indice svecano-lapponico*. Holmiae. (Uudistettu digitaalinen versio: http://www.raamesuene.se/Lexicon_lapponicum_20160330.pdf)
- Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni. 2021. *Suomi-koltansaame-sanakirja / Lää'dd-sää'm sää'nnke'rjj*. Toim. Miika Lehtinen, Eino Koponen, Merja Fofonoff ja Raija Lehtola. Sää'mte'gğ, Aanar. (Verkkoversio käytettävissä osoitteessa <https://saanih.oahpa.no/fin/sms/>, aineisto haettu osoitteesta <https://gtsvn.uit.no/langtech/trunk/words/dicts/finsms/src/> [revisio 193190, 2021-04-22])
- Nickel, Klaus Peter. 1990. *Samisk grammatikk*. Samisk utdanningsråd, [Oslo].
- Nickel, Klaus Peter & Sammallahti, Pekka. 2011. *Nordsamisk grammatik*. Davvi Girji, Karasjok.
- Nielsen = Nielsen, Konrad. 1979 [1932–62]. *Lappisk (samisk) ordbok / Lapp dictionary* 1–5. Based on the Dialects of Polmak, Karasjok and Kautokeino. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Serie B: 17.) Oslo.
- Nielsen, Konrad. 1979 [1926]. *Lærebok i lappisk* I: Grammatikk. Universitetsforlaget, Oslo.

- Olthuis, Marja-Liisa & Valtonen, Taarna & Seurujärvi, Miina & Trosterud, Trond. 2015–2022. *Nettidigisäänih Anarâškiela-suomakielâ-anarâškielâ sänikirje*. UiT, Tromsø.
<https://saanih.oahpa.no/smn/fin/> (Aineisto haettu osoitteesta
<https://gtsvn.uit.no/langtech/trunk/words/dicts/smnfin/src/> 2022-04-14)
- Plant = Plantinus, Zacharias. (1670-luku?) (Latalais-saamelainen sanaluettelo. Julkaistu artikkelissa Setälä 1890.)
- Ruong, Israel. 1943. *Lappische Verbalableitung dargestellt auf Grundlage des Pitelappischen*. Uppsala.
- Rydving, Håkan. 2013. *Words and varieties: Lexical variation in Saami*. (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 269.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Sammallahti, Pekka. 2002. *North Saami resource dictionary*. (Publications of the Giellagas Institute 1.) Oulu.
- Sammallahti, Pekka. 1998. *The Saami languages: An introduction*. Davvi Girji, Kárášjohka.
- Sammallahti, Pekka. 2021. *Sámi – suoma sátnegirji / Pohjoissaame–suomi-sanakirja*. Verkkoersio: <http://satni.org/sammallahtismefin> (luettu 2022-03-28).
- Sammallahti, Pekka & Morottaja, Matti. 1993. *Säämi-suomâ sänikirje / Inarinsaamelais-suomalainen sanakirja*. Girjegiisá, Ohcejohka.
- Sammallahti, Pekka & Mosnikoff, Jouni. 1991. *Suomi-koltansaame sanakirja / Lää'dd-sää'm sää'nnke'rrji*. Girjegiisá, Ohcejohka.
- Schlachter, Wolfgang. 1958. *Wörterbuch des Waldlappendialekts von Malå und Texte zur Ethnographie*. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae XIV.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Setälä, E. N. 1890. Ein lappisches wörterverzeichnis von Zacharias Plantinus. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 8: 85–104.
- SRS = Куруч, Р. Д. (toim.). 1985. *Саамско-русский словарь / Сăм-рўшш соагкнэхкь*. Русский язык, Москва. (Verkkoersio: <http://slovari.saami.su/slovari/saamsko-russkij-slovar-kuruch/Saami-Russian-dictionary-Kuruch-1/>)
- SSS = Sammallahti, Pekka. 1989. *Sámi-suoma sátnegirji / Saamelais-suomalainen sanakirja*. Jorgaleaddji, Ohcejohka.
- Wilbur, Joshua. (toim.). 2020. *Bidumsáme Báhkogirre / Pitesamisk ordlista / Pite Saami Word List* [online-tietokanta]. <http://saami.uni-freiburg.de/psdp/pite-lex/> (luettu 2020-04-24).
- VISK = Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 Verkkoersio: <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- YSS = Lehtiranta, Juhani. 1989. *Yhteissaamelainen sanasto*. (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 200.) Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- ÅaDB = Bergsland, Knut & Magga, Lajla Mattsson. 1993. *Åarjelsaemien-daaroen baakoegærja / Sydsamisk-norsk ordbok*. Idut, [Lakselv].

LIITE 1. USEAMMASSA KIELESSÄ ESIINTYVÄT 3-TAVUISET SENSIIVIOHDOKSET

kantasana	merkitys	LW	Etelä	Uumaja	Piitime	Luulaja	Pohjois	Inari	Koltta	Kildin
1. Etelä-, keski- ja itäryhmässä tavatut johdokset										
čoorbi	taitamaton	784				tjuorbahit		čoorbbášit	čuárbbášid	чӱррпшэ*
eatnat	paljon	866	jeanasjidh			ienahit	enahit G	eanášit	iánášid	я́нншэ*
gassat	paksu	1987				gasahit		gasášit	kasašid	казшэ*
kezzi In	kapea	2394				giedtsahit			kiázášid	кя́ннцшэ
guhkki	pitkä	2776	gáhkasjidh	guhkkáhit	guhkahit	guhkahit	guhkášit	guhkášit	kuhášid	ку́кшэ*
oavdu	ihme	4602			ávduhit H	oavdduhit	övdđošit		ååudšed	
buorre	hyvä	5323	buarasjidh					buorášit	puâršed	пу́арšed
uhcci	pieni	8228	áhtjasjidh		uhtsahit H	uhtsahit	uhcášit	ucášid	occšed	удцшэ*
vánis	niukka	8432					vánášit	vánášid		váánšed
2. Etelä- ja keskiryhmässä tavatut johdokset										
headju	heikko	1320			hejuhith		hējošit	hiājušid		
nuoges Lu	riittävä	4275	nuakasjidh	nuahkáhit		nuohkahit				
baski	ahdas	4691			baskahit		baskkášit			
bin' ná	pala; vähäinen	4937			binnahit	binnahit				
stuoris	suuri	7074	stuarasjidh			stuoráhit G	stuorášit	stuárášid		
divrras	kallis	7872		divrahit		divrahit	divrrášit	tivrášid		
un'ni	pieni	8252	ánnasjidh		unnahit	unnahit G	unnášit			
fasti	ruma	8364	vastasjidh		vastahit H	vastahit	fasttášit	vastašid		
3. Keski- ja itäryhmässä tavatut johdokset										
amas	outo	79					amašit	omášid	õõmšed	õõmšed
coahki	matala (vesi)	401					coagášit			цуггэ
hálbi	halpa	1213					hálbbášit	hálbbášid	häälbšed	
idja	yö	1555					ijašit	ijášid		ыййшэ
garas	kova	1969					garašit	korášid		кёрршэ
geahppat	kevyt	2272					geahpášit N	kiápášid		кя́нпшэ
govdat	leveä	2499					govddášit	kobdášid		кõммтшэ
láiki	laiska	3222					láikkášit	láškášid		лášшкшэ*
loikkas	haalea	3489					loikkašit	luškášid	looškšed	looškšed
lossat	painava	3518					losášit		lääzzšed	lääzzšed
nuorra	nuori	4281					nuorašit	nuorášid		нёршэ*
njuoskkas	märkä	4471					njuoskkašit	njuoskášid		ню́ццкшэ
ođas	uusi	4481					ođášit	udášid		одтшэ*
oamis	vanha	4573					oamášit			vuámšed
báhkka	helle	4746					báhkašit			поанкшэ
boaris	vanha	5149					boarášit			пуарршэ
buoidi	lihava	5299					buoiddášit	puáidášid		пуййтшэ
rašši	hauras	5502					rašášit	rašášid		ражшэ
seaggi	hoikka	6180					seakkášit	siägášid		ся́нншэ
dálvi	talvi	7728					dálvvášit N			тáллшэ
dulvvis	tulvainen	8026					dulvvášit			ту́ллшэ
vielgat	valkoinen	8674					vielggašit			виллшэ
vuogas	sopiva	8760					vuogašit			вуйгшэ
	ruma	-						rodášid		роадшэ*
4. Vain keskiryhmässä tavatut johdokset										
as'sái	paksu	208					asášit	asašid		
árgi	arka	228					árggášit	árgášid		
árrat	varhainen	241			árahit		árašit			
árvvas	antelias	248					árvvášit	arvášid		
čáppat	kaunis	496			tjábbehit		čáppášit			
fuotni	huono	1121					fuonášit	huánášid		
hánis	saita	1234					hánášit	hánášid		
jal'la	hólmö	1620					jallašit	jolášid		
galmmas	kylmä	1903					galmmašit	kolmášid		
gáhcci	kitsas	2018					gáhccášit N	kácášid		
geafi	köyhä	2238					geafášit	kiávhášid		
goikkis	kuiva	2517					goikkášit	koškášid		
guoirras	laiha	2873					guoirrašit	kuoirášid		
nanus	luja	4070					nanošit	nanošid		
nealgi	nälkä	4143					nealggášit	niälgášid		
neavri	surkea	4157			nevrahit		neavrrášit N	niávrášid		
nuoski	siivoton	4286					nuoskkašit	nuáskášid		
njárbat	harva	4357					njárbbášit	njárbbášid		
njuolgat	suora	4461					njuolggašit	njuolgášid		
oppas	umpinainen	4478					oppašit	ubášid		
bahča	katkera	4616					bahčašit	počášid		
rákkis	kireä	5528					rákkášit	rágášid		
rávža	kitulias	5603					rávžášit	ravžášid		
rikkis	rikas	5707					rikkášit	rigášid		
ruoinnas	laiha	5941					ruoinnašit	ruoinášid		
sálti	suola	6116			sáltahit G		sáltášit			
seavdnjat	pimeä	6224					seavnnjášit	siävngášid		
silli	laiha	6263					silášit	silášid		
duš'ši	turha	8049					duššášit	tušášid		
udju	ujo	8235					ujošit	ujošid		
váivi	vaiva	8400			váivahit		váivvášit	váivvášid		
gávkkas	toljottava	-			gávkahit		gávkkášit N			
		73	8	3	12	15	69	54	9	31

LIITE 2. VAIN KILDININSAAMESA ESIINTYVÄT 3-TAVUISET SENSIIVIJOHDOKSET

sens.-johdos	johd:n k.-s.	sanueen k.-s.	merkitys	KKLS	sens.-johdos	johd:n k.-s.	merkitys	sanueen k.-s.	merkitys	KKLS
1. kantasana possessiivadjektiivi					2. Kantasana muunlainen adjektiivi					
оаллшэ	аллай	аль	kosteus	10	аййвшэ	аййвьэсь	hiljainen			7
оанукшэ	оанукай	оанук	hanki	14	ёнкшэ	ёнк	vieras			48
аббршэ	аббрай	аббрь	sade	17	кынттшэ	кынтас	tiukka			114
ыллшэ	ыллай	ылл	hiili	44	күдцшэ	күдц	pilaantunut			179
йнукшэ	йнуькай	йнук	henki	58	миццкшэ	миццк	laho			254
ёнушэ	ёнуяй	ёну	puolukka	68	мёвшэ	мёвв	pieni			256
кэбпшэ	кэбпай	кэбп	sairaus	107	моажьшэ*	моджесь	kaunis			262
кунншэ	куннай	кунн	tuhka	165	нёллкшэ	нёллькесь	tasainen			308
куэллшэ	куаллай	күль	kala	172	нюазшэ*	нюэссь	huono			310
күэрркшэ	күэрркай	күэррк	matalikko	175	эллшэ	элл	korkea			316
лоастшэ	la'stti Ko	лоасст	lastu	195	поассшэ	поасс	paha			342
лаппьшэ	лаппсай	лаппьс	kaste	200	пяццкшэ	пяццк	jyrkkä			373
ляйпшэ	ляйпай	лэйп	leipä	204	пунншэ	пунншэсь	siisti			406
луйншэ	луййнай	луййн	pellava	213	роаввшэ	роавас	vahva			426
лоантшэ	lāddai	лоаньт	lintu	218	руэнншэ	руэнн	vihreä			457
луэдтшэ	луадтай	луэдт	vaaho	226	рүэпшэ	рүпньсесь	punainen			460
луэньшэ	луэнкай	луэнь	mäki	226	рүчкшэ	рүчкесь	keltainen			461
лүзшэ	лүссай	лүсс	lohi	228	сынншэ	сынн	saita			485
мырршэ	мыррай	мырр	sopu	256	суанншэ	суаньс	rauhallinen			532
моанкшэ	моанкай	моаньк	mutka	259	шйгкшэ	шйгк	hyvä			550
моарршэ	mārrai 902	моаррь	kura	260	шүрршэ*	шүрр	iso			563
мулдтшэ	мулдтай	мулдыт	saippua	263	тоаййвшэ	тоайвас	taaja			576
мүнншэ	мүннай	мўнь	pakkanen	263	тоаввсшэ	тоавас	vahva			577
мүрршэ	мүррай	мүрр	puu	265	тйввтшэ	тйввт	täysi			595
мүррьшэ	мүррьай	мүррь	marja	265	чабшэ	чаб	ehyt			651
неаллшэ	неаллай	неалл	naali	293	чёнпшэ	чёнп	taitava			663
нивлшэ	нивлляй	нивл	lima	303	чөгкшэ	чөгк	terävä			676
пәнншэ	пәннай	пәннь	hammas	338	вэрсшэ	вэрс	tuore			735
пяррншэ	пярнай	*пяррьн	lapsi	340	вүйкшэ	вүйк	suora			778
поарршэ		поарр	höyry	341	вүэгкшэ	вүгкесь	tuuhea			782
пялтшэ		пялт	aukea (s.)	348	вүэллшэ	вүльгесь	matala			786
пэвлшэ	пэвллай	пэвл	pilvi	353	неммшэ	немм	veltto			
пйнушэ	пйнуькай	пйнук	tuuli	363	рөввкшэ	рөввк	juhlava			
пйвлшэ	пйвллай	пйвл	pälvi	375	цыйшэ	цыйя	hyvä (lapsi)			
пуазшэ		пуаз	poro	382						
пбнншэ	пбннцай	пбннц	sulka	388						
пөрркшэ	пөрркай	пөррк	pyry	396	өххтшэ		эххт	yksi		29
поавншэ	поавнай	поавьн	mätäs	400	яллшэ	яллай	iljanteinen	ялл	iljanne	48
рәйкшэ	рәййкай	рәййк	reikä	416	якшэ	ёнк	vieras			48
рәзшэ	рәссай	рәсс	ruoho	422	каййншэ	каййнай	ujo	кайнэч	ujo	81
руэммпшэ	ruābbai	рүмьп	rupi	455	куарркшэ	куарркэш	kerskaileva	куаррк	kerskailu	135
руэссшэ		руэсск	verkkoriste	457	мйллшэ	мйллэв	älykäs	мйлл	äly	252
рүсстшэ	ruō'stti	рүсст	ruoste	458	поаллтшэ			поаллт	vieri	334
сәккшэ	сәкксай	сәккьс	lika	464	рөввншэ			рөввьн	reuna	434
сәрркшэ	сәрркай	сәррьк	haara	475	рынчшэ			рынче	avata	443
сййшэ	sieddjái Po	сйй	visva	489	рүэптшэ			рүэпт	vastaan	460
сүккшэ	сүкксай	сүкк	toukka	527	сөрршэ			сөрр	sekoittaa	516
сүйншэ	сүййнай	сүйн	heinä	528	суннтшэ			сунньт	sulapaikka	525
суэллшэ	суэллай	сүль	suola	530	сунтшэ	сунтай	oikukas	сунт	oikku	537
сүввшэ	сүввай	сүвв	savu	536	тәйшэ			тәйе	taajoa	568
субпшэ	субпай	субп	haapa	537	төллкшэ	төллкэш	älykäs	төллк	äly	604
тәххтшэ	тәххтай	тәххьт	luu	566	төллшэ			төлл	tuli	605
таррвшэ	таррвай	таррьв	terva	573	түллпшэ	түлльпай	tylppä	түллп	tylppä	606
тәнүсшэ		тәнүс	varpu	582	тоасскшэ	тоасскай	surullinen	тоасськ	suru	609
тјәнншэ	тјәннкай	тјәнньк	raha	587	цыллкшэ			цыллк	helkkää	634
тјярршэ	тјяррмай	тјяррьм	törmä	590	вййкшэ			вёййк	hämärä (s.)	730
цыввншэ		цыввьн	virtsanhaju	635	нубпшэ	нубпай	itsepäinen	нубп	itsepäisyys	909
цүнншэ	цүннцай	цүннц	kalvo	638	поагшэ	поагкяй	itsepäinen	пәгк	itsepäisyys	920
чәдзшэ	чәдзай	чәдзь	vesi	649	вагкшэ	вагкай	kauhistunut	вагк	kahu	
чйввршэ	чйвврай	чйввр	somero	669	ләншэ	ләннай	nuhainen	ләнн	nuha	
чиввлшэ	čeuilai	чиввьл	syylä	669	мүдтшэ	мүдтай	pilaantunut	мүдт	pilaantuneisuus	
чүшкшэ	čuo'skki	чүшк	sääski	693						
уррмшэ		уррьм	permu	701						
вйгкшэ	вйгкяй	вйгк	voima	740						

* Esiintyy myös lähteessä KKLS

LIITE 3. VAIN YHDESTÄ KIELESTÄ TAVATUT 3-TAVUISET SENSIIVIOHDOKSET

Eteläsaame: *rávnasjidh* (rovneš 'outo'), ? *saajrasjidh* (? *saejrie* 'kipeä')* (yht. 1–2)

Piitimensaame: *liejdahit* (*lájjo* 'pitkäveteinen') (yht. 1)

Luulajansaame: G *gárgahit* (*gárga* 'kitkerä'), *gávkahit* (*gávkas* 'pitkäveteinen'), *gánstahit* (*goansstá* 'konstikas'), G *gántsahit* (*gántsas* 'kummallinen') (yht. 4)

Pohjoissaame: *árggášit* (*árgi* 'arka'), *árkkášit* (*árki* 'kurja'), *basášit* (*bassi* 'pyhä'), *boarkkašit* N (*boarka* 'äkkipikainen'), *buhtášit* (*buhtis* 'puhdas'), *buolašit* (*buolaš* 'pakkanen'), *buošášit* (*buošši* 'kiukkuinen'), *čalašit* N (*čalas* 'kova ja sileä'), *čavggašit* N (*čavgat* 'tiukka'), *čáhpašit* N (*čáhppat* 'musta'), S2 *čeahpášit* (*čeahppi* 'taitava'), *čienjšit* (*čienjal* 'syvä'), *čoaskkášit* (*čoaskkis* 'kylmä'), *čuovggášit* (*čuovgat* 'valoisa'), *dáiggášit* (*dáigi* 'taikina'), *dearvvašit* (*dearvvaš* 'terve'), *deašášit* (*deašši* 'heiveröinen'), *dilssášit* (*dilsi* 'ponneton'), *dimášit* (*dimis* 'pehmeä'), *divttášit* (*divttis* 'tiivis'), *doavkkášit* (*doavki* 'tyhmä'), *duolvvašit* (*duolvvas* 'likainen'), *erddošit* N (*erdui* 'ärtyisä'), *falášit* (*falli* 'nopea'), *fávrrušit* (*fávru* 'kaunis'), *funošit* N (*fuotni* 'huono'), S2 *galddašit* (*galda* 'pölkky'), *galdii* 'paksu(runkoinen)', *gáiggašit* N (*gáiggas* 'typerä'), *gavžžašit* (*gavžžas* 'takakenoinen'), *gazášit* N (*gahci* 'saita'), *gámášit* N (*gámis* 'tumma'), *gáržžášit* (*gárži* 'ahdas'), *goalkkášit* (*goalkki* 'tyyni'), *goasttášit* (*goasttis* 'ylivuotinen'), *goavášit* (*goavvi* 'ankara'), *guorbbašit* (*guorbbas* 'karvakulu'), *hávskkášit* (*hávski* 'hauska'), *hidášit* N (*hiđis* 'hidas'), *hiljšit* (*hillji* 'rauhallinen'), *hivllášit* (*hivli* 'ohut'), *imašit* N (*imaš* 'ihmeellinen'), *jajašit* (*jaņas* 'rutikuiva'), *jálddošit* (*jáldu* 'vilpoinen'), *jalošit* N (*jállu* 'rohkea'), *keamppašit* (*keampa* 'tyylikäs'), *lasášit* N (*lassi* 'lisä'), *laššášit* N (*lašši* 'laiha'), *lávtašit* (*lávttas* 'kosteaa'), *livttášit* (*livttis* 'sileä'), *loanášit* (*loatni* 'veltto'), *loavddášit* (*loavdi* 'leppoisa'), *lojšit* (*lodji* 'kesy'), *majšit* (*majjit* 'myöhäinen'), *njáđášit* (*njáđđi* 'matalalaitainen'; vrt. In *njiáđášid*), *njáiggošit* (*njáigu* 'vätys'), *njoazášit* (*njoahci* 'hidas'), *oanášit* (*oatni* 'lyhyt') *ološit* (*ollu* 'paljo'), *rahpášit* (*rahpas*, *rahppái* 'ylhäältä väljä'), *ráhpášit* (*ráhpis* 'kivikkoinen'), *rievttašit* (*rievtteš* 'oikea'), *romášit* (*ropmi* 'ruma'), S2 *skavžžašit* (*skavžžas* 'kenottava, pysty'), *smáittášit* (*smáiti* 'heiveröinen'), *smirošit* (*smierru* 'hauras'), *snoakkášit* (*snoakkis* 'niukka'), *suivvašit* N (*suivat* 'pitkästyttävä'), *šiervvášit* N (*šiervi* 'hento'), *šluohkášit* (*šluohkis* 'katala'), *valjšit* (*vallji* 'runsaus'), *váttášit* (*váttis* 'vaikea'), *vávašit* (*vávvu* 'kumma'), *veahtašit* N (*veahtas* 'suolaton'), *vierášit* (*vieris* 'vieras'), *viiddášit* N (*viiddis* 'laaja'), *viissášit* (*viissis* 'viisas'), *vilddošit* (*vilddus* 'vuolas'), *vuorašit* (*vuoras* 'vanha'), *vuorjjášit* (*vuorji* 'harva'), S2 *vuovdášit* (*vuovdi* 'myyjä, innokas myymään') (58 + 18 N + 4 S2 = yht. 80)

Inarinsaame: *komášid* (*komme* 'kumma'), *kumášid* (*kume* 'kuuma'), *luátášid* (*luátis* 'väljä'), *miáđhášid* (*metki* 'hidasjalkainen'), *njiáđášid* (*njeeđi* 'matalalaitainen'; vrt. Po *njáđášit*), *piáivášid* (*peivi* 'päivä'), *ruákášid* (*ruokkád* 'rohkea'), *uinášid* (*uine* 'ujo') (yht. 8)

Kildininsaame ks. Liite 2 (yht. 123)

* Eteläsaamen verbin *saajrasjidh* 'pitää liian hyvänä johonkin tarkoitukseen' suhde oletettavaan kantasanaan (*saejrie* 'haava; kipeä' tai *saejries* 'haavoittunut') ei ole yksioikoinen. Lähtökohtana saattaisi olla ajatus, että jonkin hyvän haaskaaminen vähäarvoiseen tarkoitukseen tekee henkisesti kipeää; verrattakoon vastaavasti verbiin *sáájresjidh* 'kadehtia' ja adjektiivin *sáájrehke* 'kipeä, särkevä' (< **sájru*-). Toisaalta verbi *saajrasjidh* voi olla kuitenkin pikemmin johdos vanhassa ruotsinsaamen kirjakielestä esiintyvistä sanasta *saire* 'saita, kitsas' (LÖ:ssä myös asut *saires* ja *sairok*), joka lienee inarinsaamen adjektiivin *sáidi* 'id.' tavoin lainaa suomen *saita*-sanana heikkoasteisista taivutusmuodoista (murt., vanh. *saidan* ym.). Tällöin kyse ei siis olisi lainkaan sensiiivijohdoksesta vaan johdos osoittaisi kantasanan tarkoitteena toimimista, 'kitsastelua', mikä on -š-johtimen eräs toinen yleinen funktio.

Uumajansaame: *divralussjat* (*divras* 'kallis')

Piitimensaame: *baskalussjat* (*basske* 'ahdas'), *binnalussjat* (*bin'ná* 'vähäinen'), *divralussjat* (*divras* 'kallis'), *giedtsalussjat* (*gädtse* 'kapea'), *guhkalussjat* (*guhkke* 'pitkä'), *hejulussjat* (*hiedjo* 'köyhä'), *ienalussjat* (*iedna* 'paljon'), *ánalussjat* (*ädne* 'lyhyt'), *uhtsalussjat* (*uhttse* 'vähän'), *unnalussjat* (*un'ne* 'pieni'), *vánalussjat* (*vádne* 'niukka'), *vastalussjat* (*vasste* 'ruma')

Luulajansaame: *agálussjat* (*ahket* 'ikävä'), *amálussjat* (*amás* 'vieras'), *áralussjat* (*áراك* 'varhainen'), *binnalussjat* (*bin'ná* 'vähäinen'), *divralussjat* (*divras* 'kallis'), *ebdalussjat* (*iebedes* 'heiveröinen'), *enalussjat* (*enas* 'paljon'), *gávkalussjat* (*gávkas* 'ikävä'), *guhkalussjat* (*guhkke* 'pitkä'), *gántsalussjat* (*gántsas* 'kummallinen'), *imálussjat* (*imáj/imálasj* 'outo'), *lås(s)álussjat* (*lássát* 'raskas'), *nevralussjat* (*nievrre* 'huono'), *AK nuoralussjat* (*nuorra* 'nuori'), *sájgalussjat* (*sájgge* 'saita'), *skádalussjat* (*skádá* 'vahinko'), *stuoralussjat* (*stuurre* 'suuri'), *surgalussjat* (*surggat* 'surullinen'), *suttalussjat* (*suddo* 'synti'), *uhtsalussjat* (*uhttse* 'pieni'), *unnalussjat* (*un'ne* 'pieni'), *vájvalussjat* (*vájvve* 'vaivalloinen'), *vastalussjat* (*vasste* 'ruma')

Pohjoissaame: *fuotnišakšit* (*fuotni* 'huono'), *garasšakšit* (*garas* 'kova'), *herskosšakšit* (*herskostallat* 'herkutella', *herskui* 'herkutteleva'), *ruoinnasšakšit* (*ruoinnas* 'laiha') || *ašehuššat* (*ašehaš* 'ohut'), *ahkiduššat* (*ahkit* 'ikävä, pitkäveinen')

Inarinsaame: *muččádšukšád* (*muččád* 'kaunis'), *sevñádšukšád* (*sevñád* ~ *siävñád* 'pimeä'), *viššálšukšád* (*viššál* 'ahkera'), *arváššukšád* (*aarváš* 'antelias'), *puuriššukšád* (*puurič* ~ *puuriš* 'ahmatti'), *uáneššukšád* (*uániháš* 'lyhyt'), *siälgáášukšád* (*siälgáá* 'liian loiva'), *irgáášukšád* (*irgáá* 'kosiskeleva'), *kimmáášukšád* (*kimmáá* 'kiimainen'), *sálttáášukšád* (*sálttáá* 'suolainen'), *skippiišukšád* (*skippii* ~ *skiivás* 'laiha'), *tuolviišukšád* (*tuolvii* 'likainen') || *omáššukšád* ~ *omášššád* (*oomás* 'outo'), *poskáášukšád* ~ *poskášššád* (*poskád* 'ahdas') || *njuoskášššád* (*njuoskás* 'raaka'), *asašššád* (*assaa* 'paksu'), *kumášššád* (*kuṃe* 'kuuma'), *puolášššád* (*puoláš* 'pakkanen')

Koltansaame: *á'kkōššád* (*á'kked* 'ikävä'), *jákstōššád* M (*jaakkás*, **jiákkás* 'outo'), M *occnjōššád* (*occnjaž* 'vähäinen'), *ōmtoššád* (*ōmás* 'kumma')

Kildininsaame: *тыфтыуиуэ* (*тыфты* 'ihme', KKLS 585), *кeäpsmōššád* (*kie'ppes* 'kevyt' KKLS 849), *puärsōššád* (*puä*'res 'vanha' KKLS 933), *jiáksōššád* (*jaakkás*, **jiákkás* 'outo' KKLS 825), *veärsōššád* (*vie*'res 'vieras' KKLS 746, 961).

Vanhat sanakirjat: johdokset ja kantasanaet esitetään lähteen mukaisessa asussa, merkitykset suomennettuina

Friis 1887: *akkedšokšat* (*akked* 'ikävä'), *amašavšet* = *amašet* (*amas* 'vieras'), *angeršavšat*, (*anger* 'innokas'), *apparšavšet* (*appar* 'iso'), *arkašavšet* = *arkašet* (*arkke* 'kurja'), *asašavšat* = -šokšat = *asašet* (*assai* 'paksu'), *bakašavšat* = *bakašet* (*bakas* 'kuuma'), *divrašavšet* = *divrašet* (*divres* 'kallis'), *dærvašavšet* = *dærvašet* (*dervas* 'terve'), *fastašavšet* = *fastašet* (*faste* 'ruma'), *fuonošavšet* = *fuonošet* (*fuonos* 'huono'), *gälbmašokšat* = *gälmašet* (*gälmas* 'kylmä'), *gärašavšat* = *gärašet* (*gäras* 'kova'), *gasašokšat* = *gasašet* (*gässag* 'paksu'), *gavkašokšat* = *gavkašet* (*gavkas* 'ikävytyttävä'), *gävvelšavšat* = -šokšat (*gävvel* 'viekas'), *giđašavšat* = *giđašet* (*giđda* 'kevät'), *gukkašokšat* = *gukkašet* (*guhke* 'pitkä'), *guorosšokšat* = *guorosšet* (*guoros* 'tyhjä'), *gæppašokšat* = *gæpašet* (*gæppad* 'kevyt'), *lojašokšat* = *lojašet* (*logje* 'säyseä'), *nævrašokšat* = *nævrašet* (*nævrrre* 'paha, kurja'), *oanašokšat* = *oanašet* (*oadna* 'lyhyt'), *ovdušokšat* = *ovdušet*, (*oavddo* 'ihme'), *unnašokšat* = *unnašet* (*unne* 'pieni'), *ænašokšat* = *ænašet* (*ænas* 'enin')

Leem 1768: *amashjashjam* (*amas* 'vieras'), *buorashjashjam* (*buorre* 'hyvä'), *fastashjashjam* (*fasste* 'ruma'), *garashjashjam* (*garas* 'kova'), *loijashjashjam* (*loigje* 'säyseä'), *mokkashjashjam* (*mokke* 'mutka, petkutus')

Lindahl & Öhring 1780: *wuorahaksjet* (*wuoras* 'vanha'), ? *tåbdahaksjet* (*tåbdet* 'tuntea', *tåbdos* 'tunnettu')

Plantinus: *vastaiaxet* (vrt. LÖ *waste* 'ruma')